

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม และยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน ตามโครงการพัฒนาในพระราชดำริครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งสาระสำคัญออกเป็น 6 ประการ ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ความหมายของผู้นำ

2.1.2 ความหมายของ “ภาวะผู้นำ”

2.1.3 ความหมายของภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม

2.1.4 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง

2.1.5 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

2.1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ความหมายของผู้นำ

“ผู้นำ” คือ ผู้ที่สามารถรวมคนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ได้ (Simon, Smithburge & Thompson, 1971, p. 108)

“ผู้นำ” คือ บุคคลที่ริเริ่มหรือส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงการกระทำของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ควบคุมหรือประสานงานกิจกรรมต่างของสมาชิกภายในกลุ่ม (Fiedler, 1967, p. 8)

“ผู้นำ” คือ บุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่มและมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของกลุ่มและทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย (Dejnozka, 1983, p. 94)

“ผู้นำ” คือ บุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ โดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชา หรือ ผู้นำ คือ บุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (Dubrin, 1998, p. 431)

“ผู้นำ” คือ บุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำและต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถอันเกิดจากตัวของเขาเอง จนเป็นที่ยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำและนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย (วิเชียร วิทย์อุดม, 2550, หน้า 2)

“ผู้นำ” เป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่ม กล้าตัดสินใจ (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2551, หน้า 11)

วิภาดา คุปตานนท์ (2544, หน้า 237) ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้องค์การดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมาย โดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่น

อรุณ รักธรรม (2537, หน้า 187) ให้ความหมายของผู้นำว่า หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้า ผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถในการปกครอง บังคับบัญชา และจะพาผู้ได้บังคับบัญชาหมุ่นไปในทางที่ดีหรือชั่วได้

ตารางที่ 1 สรุปความหมายผู้นำ

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
ไซมอน, สมิทเบิร์ก และทอมสัน (Simon, Smithburge & Thompson, 1971)	ผู้นำ คือ บุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่มและมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของกลุ่มและทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย	ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือมอบหมายให้เป็นหัวหน้าของกลุ่ม ในการที่จะริเริ่ม หรือเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ
ฟีลเดอร์ (Fiedler, 1967)	ผู้นำ คือ บุคคลที่ริเริ่มหรือส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงการกระทำของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผู้นำที่สนับสนุนส่งเสริมให้มีการสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มดำเนินไปด้วยดี	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
เดโนสกา (Dejnozka, 1983)	ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถรวมคนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ได้	
คูบริน (Dubrin, 1998)	ผู้นำ คือ บุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จโดยความก้าวหน้าและบรรลุความสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้นำคือบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม	
วิเชียร วิทยอุดม (2550)	ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำ และต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถอันเกิดจากตัวของเขาเองจนเป็นที่ยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำและนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย	
รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551)	ผู้นำ เป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ ความก้าวหน้า เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่ม กล้าตัดสินใจ	
วิภาดา คุปตานนท์ (2544)	ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้องค์การดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมาย โดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่น	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
อรุณ รักรธรรม (2522)	ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นหรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและจะพาผู้ใต้บังคับบัญชาหมั่นไปในทางที่ดีหรือชั่วได้	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

จากความหมายของคำว่า “ผู้นำ” ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “ผู้นำ” ได้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือมอบหมายให้เป็นหัวหน้าของกลุ่ม ในการที่จะริเริ่มหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

2.1.2 ความหมายของ “ภาวะผู้นำ”

“ภาวะผู้นำ” หมายถึง กิจกรรมของการที่จะสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือกลุ่ม เพื่อที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Stogdill, 1950, p. 40)

“ภาวะผู้นำ” หมายถึง กิจกรรมที่มีอิทธิพลทำให้คนร่วมมือกันทำงานเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งคนเหล่านั้นเองเห็นว่าเป็นสิ่งอันพึงปรารถนาของเขา (Tead, 1936, p. 135)

“ภาวะผู้นำ” หมายถึง การนำกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อก่อให้เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Terry, 1960, p. 493)

“ภาวะผู้นำ” หมายถึง การสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Koontz & Donnell, 1959, p. 435)

“ภาวะผู้นำ” หมายถึง ความพยายามของบุคคลที่จะชักจูงและกำหนดพฤติกรรม ทศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง (Richard & Greenlow, 1961, p. 135)

“ภาวะผู้นำ” หมายถึง การมีอิทธิพลเหนือการกระทำของผู้อื่น คุณภาพหรือคุณค่าของผู้นำอยู่ที่ว่าสามารถตัดสินใจได้ว่า จะต้องทำอะไรและสามารถชักนำให้ผู้อื่นช่วยทำงานให้

สำเร็จลุล่วงไปได้ดังที่ได้ตั้งใจ ที่ได้ไม่มีพลังซึ่งจะมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของผู้อื่น ที่นั่นก็ไม่มีภาวะผู้นำ (Nigro, 1970, p. 222)

เทนเนนเบิร์ก (Tennenbaum, 1959, p. 24) มีความเห็นว่า ภาวะผู้นำ คือความสามารถในการจูงใจให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามคำสั่ง และเป็นการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนอื่นด้วย

เฮอร์เซย์ และ บลานด์ชาร์ด (Hersey and Blanchard, 1996, p. 191) ได้ให้ความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลในการปฏิบัติงานของบุคคล หรือบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายภายใต้สถานการณ์ความพร้อมของผู้ตามที่กำหนดให้ ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำในรูปแบบของกระบวนการใช้อิทธิพลก็ต้องแปรเปลี่ยนไปด้วย และเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ (Leader) ผู้ตาม (Follower) และสถานการณ์ (Situation) ซึ่งสรุปได้ในรูปของสัญลักซ์คือ $L = f(l, f, s)$

แบส (Bass, B. M. 1998, p. 29) ได้แสดงความเห็นว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน ทศนคติ ความเชื่อ และความต้องการของผู้ตามให้ เป็นไปในทางที่ดียิ่งขึ้น

ยูคิล (Yukl, 1998, p. 5) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการมีอิทธิพลของผู้นำที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของผู้ตาม เช่น มีผลต่อการเลือกทางออกสำหรับกลุ่มหรือองค์การ มีผลต่อการดำเนินงานขององค์การให้เป็นไปตามเป้าหมาย มีผลต่อแรงจูงใจของผู้ตามที่จะไปสู่เป้าหมาย และมีบทบาทต่อการรักษาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในทีมงาน เป็นต้น

มอเฮด และ กริฟฟิน (Moorhead & Griffin, 1998, p. 297) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ เป็นทั้งกระบวนการ และทรัพย์สินเมื่อพิจารณาในแง่ของกระบวนการ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการใช้อิทธิพลในมน้าวผลักดันให้บุคคลหรือสมาชิกของกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เป้าหมายขององค์การสำเร็จในแง่ของทรัพย์สิน ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของบุคคลในการที่จะโน้มน้าวหรือใช้อิทธิพลของตนให้ประสบความสำเร็จ

ดูบริน (Dubrin, 1998, p. 26) กล่าวว่าไว้ว่า ผู้ที่มีภาวะผู้นำ คือ บุคคลที่ใช้วิธีการหรือกระบวนการ เพื่อให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ และทำให้องค์การประสบความสำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ โดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชา

ริชาร์ด (Richard, 2008, p. 27) ให้ความหมายของ ภาวะผู้นำว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leader) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared Purposes)

ประพันธ์ ผาสุกยี่ด (2541, หน้า 87) ได้กล่าวถึง “ภาวะผู้นำ” ว่าเป็นคุณสมบัติหรือทักษะของบุคคลที่สามารถสร้างและพัฒนาขึ้นได้ ซึ่งหากได้รับการฝึกฝนและพัฒนาด้วยวิธีการที่ถูกต้องก็จะทำให้ผู้นั้นมีภาวะผู้นำได้

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2536, หน้า 25-36) ได้ให้ความหมายของ “ภาวะผู้นำ” ว่าเป็นการใช้อิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตามเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มที่ได้กำหนดไว้หรืออาจสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือ รูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544, หน้า 11-12) เห็นว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในด้านการกระทำ ตามที่ผู้นำต้องการและสามารถจูงใจบุคคลอื่นให้กระทำกิจกรรมที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายขององค์การได้เป็นกระบวนการใช้อิทธิพลที่จะควบคุมและประสานกิจกรรมของสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มบรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ขององค์การ โดยได้รับการยอมรับนับถือจากสมาชิก มีการจูงใจให้เกิดพฤติกรรมในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตลอดจนใช้อิทธิพลให้กลุ่มดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2545, หน้า 18) ภาวะผู้นำว่า หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลในการใช้อิทธิพลโน้มน้าวชักจูงเปลี่ยนแปลงการกระทำของบุคคลและกลุ่ม ให้สามารถรวมพลังช่วยกันทำงาน เพื่อให้วัตถุประสงค์ขององค์การสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นิത്യ สัมมาพันธ์ (2546, หน้า 31) ภาวะผู้นำ หมายถึง พลังชนิดหนึ่งที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มคนและระบบองค์กรไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2543, หน้า 7) ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มคน สามารถกระตุ้นจูงใจให้บุคคลอื่นเชื่อถือ ยอมรับ และทำให้เกิดความพยายามและความสามารถที่สูงขึ้นในการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545, หน้า 32) ให้ทัศนะความเชื่อในศักยภาพภาวะผู้นำ (Leadership Potential) ว่าเป็นสิ่งที่สามารถสร้างและพัฒนาได้ในบุคคลทุกคน ถ้ามีความตั้งใจจริง และถ้าจะให้ได้ดีผล ควรจะเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย โดยความพยายามพัฒนาสิ่งที่เป็นพื้นฐานของภาวะผู้นำ คือ ความเชื่อมั่นและความศรัทธาของตนเอง ความกล้าที่จะลองทำสิ่งใหม่ ๆ และความสามารถในการสื่อสาร เพื่อความไว้วางใจของคนอื่นให้เชื่อถือและคล้อยตามคุณสมบัติดังกล่าว บิดา มารดา สามารถพัฒนาลูกตั้งแต่วัยเด็ก โดยการให้ความรักและสร้างความมั่นใจให้แก่เขา และสภาพแวดล้อมชีวิตในวัยเยาว์มีผลต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันมีการเปิดกว้างให้คนมีโอกาสพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาและลีลาชีวิตที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2546, หน้า 17) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่น โดยได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น

เป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ความเป็นผู้นำเป็นผู้มีหน้าที่ใน การอำนวยความสะดวกหรือ
สั่งการบังคับบัญชาประสานงานโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ (Authority) เพื่อให้กิจการงานบรรลุผลสำเร็จ
ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2544, หน้า 35) ได้กล่าวไว้ว่า การนำ หรือ ภาวะผู้นำ มี
ความหมายมากกว่าการมีทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญ แต่ความสำคัญอยู่ที่ผู้นั้นมีคุณลักษณะพิเศษส่วนตัวที่
ไม่อาจจะมองเห็นแต่ทรงพลังมาก เช่น คุณลักษณะในเรื่องของความมุ่งมั่นกระตือรือร้น (Enthusiasm)
ความสัตย์ซื่อถือคุณธรรมยึดมั่นในหลักการ (Integrity) ความกล้าหาญ (Courage) และความนอบน้อม
ถ่อมตน (Humility)

สุริยน เผือกสกนธ์ (ม.ป.ป., หน้า 1-3) ได้ให้ความหมายของคำว่า “LEADERSHIP”
ลักษณะการเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งมีอยู่ 7 ข้อ คือ

L = LOVE: รักหน้าที่ มีความยุติธรรม เน้นย้ำความเจริญ

E = EDUCATION AND EXPERIENCE: การศึกษาดี มีพร้อมด้วยประสบการณ์

A = ADAPTABILITY: ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม รู้พร้อมในสถานการณ์รอบด้าน

D = DECISIVENESS: สามารถตัดสินใจได้รวดเร็ว แม่นยำและถูกต้อง

E = ENTHUSIASTIC: มองความสำเร็จผู้อื่นด้วยความชื่นชม ประพรมด้วย

การสร้างศรัทธา

R = RESPONSIBILITY: มีความรับผิดชอบ ประกอบด้วยความดี มีวินัย

S = SACRIFICE AND SINCERE: จริงจัง จริงใจ ยอมเสียสละเพื่อประโยชน์

ส่วนรวม

H = HARMONIOUS: พุดจาไพเราะ นุ่มนวล ชวนให้คล้อยตาม งามด้วยมารยาท

I = INTELLECTUAL CAPACITY: ปฏิภาณไหวพริบ ฉลาดหลักแหลม รู้เท่าทัน

คน

P = PERSUASIVENESS: สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้อื่นคล้อยตาม

สุวิระ ทรงเมตตา (2540, หน้า 25-26) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง
คุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำซึ่งได้กำหนดไว้ 10 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการให้ความรัก ความเมตตา ความกรุณา หมายถึง ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่
มีความรัก ความเมตตา ความกรุณา ต่อผู้ร่วมงานหรือผู้บังคับบัญชา ทั้งการให้และการเคารพ ผู้นำ
จะต้องให้ความรักกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความจงรักภักดีและสนับสนุน
ช่วยเหลือในการทำงานด้วยความจริงใจ

2) ด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจในวิธีการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา หมายถึง ผู้นำควรให้การแนะนำสั่งสอนในการทำงาน การสอนงานเป็นการสร้างความสัมพันธ์ และความผูกพันระหว่างผู้สอนและผู้ถูกสอน ผู้ใต้บังคับบัญชาจะรู้สึกผูกพันกับผู้บังคับบัญชาตลอดไป ถ้าผู้บังคับบัญชาให้ความสำคัญในเรื่องการสอนงานและปฏิบัติอย่างจริงจัง

3) ด้านการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ และสภาพแวดล้อม หมายถึง ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ มีการติดตามความเคลื่อนไหวของสถานการณ์รอบตัวและสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม

4) ด้านการตัดสินใจ หมายถึง ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้อง โดยพิจารณาจากความคิดเห็นของสมาชิกกล้าตัดสินใจในกรณีจำเป็นเร่งด่วนและกล้ารับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองตัดสินใจไปแล้ว

5) ด้านความกระตือรือร้น หมายถึง ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมด้านร่างกายและความคล่องตัวในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอสามารถปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อนเวลาที่กำหนดหรือภายในเวลาที่กำหนด

6) ด้านความรับผิดชอบ หมายถึง ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีและสร้าง ความศรัทธาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ความรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา คือ สามารถปฏิบัติงานสนองนโยบายที่ถูกต้องให้บรรลุผลสำเร็จได้ ความรับผิดชอบต่อผู้ใต้บังคับบัญชาคือหากเกิดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานโดยไม่ได้เจตนาหรือสุดิวสัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจะต้องรับความผิดพลานั้นไว้เองแต่หากมีความดีความชอบเนื่องจากการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้นำมีส่วนร่วมในการดำเนินการนั้น ผู้นำจะต้องยกความดีที่เกิดขึ้นให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา

7) ด้านความจริงใจ หมายถึง ผู้นำจะต้องมีความจริงใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา โดยการให้ความเป็นธรรมและใช้ระบบคุณธรรมในการปกครองบังคับบัญชาร่วมปฏิบัติงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างจริงใจไม่หลอกลวง

8) ด้านความซื่อสัตย์ หมายถึง ผู้นำจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา จะต้องทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความไว้วางใจ น่าเชื่อถือและเลื่อมใส

9) ด้านความมีไหวพริบ หมายถึง ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการที่จะวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและตัดสินใจแก้ไขอย่างรวดเร็วมีความถูกต้องและเหมาะสมตามสถานการณ์

10) ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน หมายถึง ผู้นำ++++จะต้องเป็นผู้ให้เกียรติผู้อื่นและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา

ตารางที่ 2 สรุปความหมายภาวะผู้นำ

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
สตอคคิลล์ (Stogdill, 1950)	ภาวะผู้นำ หมายถึง กิจกรรมของการที่จะสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือกลุ่ม เพื่อที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้	ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ความสัมพันธ์หรืออิทธิพลที่มีอยู่ เพื่อชักจูงหรือกำหนดพฤติกรรม
เทด (Tead, 1936)	ภาวะผู้นำ หมายถึง กิจกรรมที่มีอิทธิพลทำให้คนร่วมมือกันทำงานเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ซึ่งคนเหล่านั้นเองเห็นว่าเป็นสิ่งอันพึงปรารถนาของเขา	ทัศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ
เทอรี่ (Terry, 1960)	ภาวะผู้นำ หมายถึง การนำกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อก่อให้เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน	
คุนซ์ และ ดอนเนลล์ (Koontz & Donnell, 1959)	ภาวะผู้นำ หมายถึง การสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
ริชาร์ด และ กรีนโลว์ (Richard & Greenlow, 1961)	ภาวะผู้นำ หมายถึง ความพยายามของบุคคลที่จะชักจูงและกำหนดพฤติกรรมทัศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง	
นีโกร (Nigro, 1970)	ภาวะผู้นำ หมายถึง การมีอิทธิพลเหนือการกระทำของผู้อื่น คุณภาพหรือคุณค่าของผู้นำอยู่ที่ว่าสามารถตัดสินใจได้ว่า จะต้องทำอะไรและสามารถชักนำให้ผู้อื่นช่วยทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปดังที่ได้ตั้งใจที่ใดไม่มีพลังซึ่งจะมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของผู้อื่นที่นั่นก็ไม่มีภาวะผู้นำ	
เทนเนนเบิร์ก (Tennenbaum, 1959)	ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการจูงใจให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามคำสั่ง และเป็น การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนอื่นด้วย	
เฮอร์เชย์ และ บลันชาร์ด (Hersey and Blanchard, 1996)	ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลในการปฏิบัติงานของบุคคล หรือบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายภายใต้สถานการณ์ ความพร้อมของผู้ตามที่กำหนดให้ ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงภาวะผู้นำในรูปแบบของกระบวนการใช้อิทธิพลก็ต้องแปรเปลี่ยนไปด้วย	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
แบส (Bass, B. M.1998)	ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงาน ทักษะคนดี ความเชื่อ และความต้องการของผู้ตามให้ เป็นไปในทางที่ดียิ่งขึ้น	
ยูคัล (Yukl, 1998)	ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่มีอิทธิพลของผู้นำที่มีผลต่อการแสดง พฤติกรรมของผู้ตาม เช่น มีผลต่อการเลือกทางออกสำหรับกลุ่มหรือ องค์การ มีผลต่อการดำเนินงาน ขององค์การให้ เป็นไปตามเป้าหมาย มีผลต่อแรงจูงใจของผู้ตามที่จะไปสู่ เป้าหมายและมีบทบาทต่อการรักษา สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในทีมงาน เป็นต้น	
มอเฮด และกริฟฟิน (Moorhead & Griffin, 1998)	ภาวะผู้นำ เป็นทั้งกระบวนการ และทรัพย์สินเมื่อพิจารณาในแง่ ของกระบวนการภาวะผู้นำเป็น กระบวนการใช้อิทธิพลโน้มน้าวผลักดัน ให้บุคคลหรือสมาชิกของกลุ่มทำ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เป้าหมาย ขององค์การสำเร็จในแง่ของทรัพย์สิน ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่าง หนึ่งของบุคคลในการที่จะโน้มน้าว หรือใช้อิทธิพลของตนให้ประสบ ความสำเร็จ	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
ดูบริน (DuBrin, 1998)	ภาวะผู้นำ คือ การใช้วิธีการหรือกระบวนการ เพื่อให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์และทำให้องค์การประสบความสำเร็จ โดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชา	
ริชาร์ด (Richard, 2008)	ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leader) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared Purposes)	
ประพันธ์ ผาสุกยี่ด (2541)	ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติหรือทักษะของบุคคลที่สามารถสร้างและพัฒนาขึ้นได้ ซึ่งหากได้รับการฝึกฝนและพัฒนาด้วยวิธีการที่ถูกต้องก็จะทำให้ผู้นั้นมีภาวะผู้นำได้	
เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2536)	ภาวะผู้นำ หมายถึง การใช้อิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตามเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มที่ได้กำหนดไว้หรืออาจสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือ รูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล	
รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544)	ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในด้านการกระทำตามที่ผู้นำต้องการและสามารถจูงใจบุคคลอื่นให้กระทำกิจกรรมที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายขององค์การได้เป็น	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	กระบวนการใช้อิทธิพลที่จะควบคุมและประสานกิจกรรมของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยได้รับการยอมรับนับถือจากสมาชิก มีการจูงใจให้เกิดพฤติกรรมในการทำงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตลอดจนใช้อิทธิพลให้กลุ่มดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน	
สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2545)	ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลในการใช้อิทธิพลโน้มน้าวชักจูงเปลี่ยนแปลงการกระทำของบุคคลและกลุ่ม ให้สามารถรวมพลังช่วยกันทำงาน เพื่อให้วัตถุประสงค์ขององค์การสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี	
นิตย สัมมาพันธ์ (2546)	ภาวะผู้นำ หมายถึง พลังชนิดหนึ่งที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มคนและระบบองค์กรไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์	
รัตติกรณ์ จงวิศาล (2543)	ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มคน สามารถกระตุ้นจูงใจให้บุคคลอื่นเชื่อถือ ยอมรับ และทำให้เกิดความพยายามและความสามารถที่สูงขึ้นในการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545)	ภาวะผู้นำ หมายถึง สิ่งที่สามารถสร้างและพัฒนาได้ในบุคคลทุกคนความเชื่อมั่นและความศรัทธาของตนเอง ความกล้าที่จะลองทำสิ่งใหม่ ๆ และความสามารถในการสื่อสาร เพื่อความไว้วางใจใจของคนอื่นให้เชื่อถือและคล้อยตามคุณสมบัติดังกล่าวชีวิตในวัยเยาว์มีผลต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันมีการเปิดกว้างให้คน มีโอกาสพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาและลีลาชีวิตที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน	
เนตรพัฒนา ยาวีราช (2546)	ภาวะผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่น โดยได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่นเป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ความเป็นผู้นำเป็นผู้มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกหรือสั่งการบังคับบัญชาประสานงานโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ (Authority) เพื่อให้กิจการงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ	
สุเทพ พงศ์ศิริวัฒน์ (2544)	ภาวะผู้นำ มีความหมายมากกว่าการมีทักษะต่างๆ ที่สำคัญ แต่ความสำคัญอยู่ที่ผู้นั้นมีคุณลักษณะพิเศษส่วนตัวที่ไม่อาจจะมองเห็นแต่ทรงพลังมาก เช่น คุณลักษณะในเรื่องของความมุ่งมั่น	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	กระตือรือร้น (Enthusiasm) ความสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรมยึดมั่นในหลักการ (Integrity) ความกล้าหาญ (Courage) และ ความนอบน้อมถ่อมตน (Humility)	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

จากความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำ” ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “ภาวะผู้นำ” ได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ความสัมพันธ์หรืออิทธิพลที่มีอยู่ เพื่อชักจูงหรือกำหนดพฤติกรรม ทศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

2.1.3 ความหมายของภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม

1) ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ

“เศรษฐกิจ” หมายถึง การกระทำใด ๆ อันก่อให้เกิด การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค ซึ่งความหมายในทางเศรษฐกิจจะแตกต่าง จากความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปข้างต้นนี้ (สารานุกรมเสรี, 2553, หน้า 1)

- การผลิต คือ การกระทำเพื่อให้เกิดผลที่สามารถตีค่าออกมาเป็นเงินได้ หากการกระทำใด ซึ่งผลของการกระทำแม้จะมีคุณค่ามีประโยชน์แต่ไม่สามารถตีค่าออกมาเป็นเงินได้ การกระทำนั้นในความหมายทางเศรษฐกิจไม่ถือเป็นการผลิต และผลของการกระทำก็ไม่เรียกผลผลิต อาจจะถูกเรียกว่าเป็นผลงาน

- การจำหน่าย คือ การนำผลผลิตไปเสนอต่อผู้ที่มีความต้องการ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การนำผลผลิตไปสู่ตลาด เพื่อให้เกิดการซื้อขายกันขึ้น

- การบริโภค คือ การจับจ่ายใช้สอยรวมถึงการรับประทานด้วย จะมองเห็นได้ว่า เศรษฐกิจนั้นจะเน้นที่ราคาหรือเงิน ของบางสิ่งถึงแม้จะมีประโยชน์ซึ่งมนุษย์และสิ่งมีชีวิตจะขาดเสียมิได้ เช่น อากาศสำหรับหายใจ แต่เนื่องจากอากาศมีอยู่ทั่วไป ซื้อขายกันไม่ได้ อากาศจึงไม่ถือเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่ถ้ามีคนเอาอากาศนั้นมาบรรจุในภาชนะ เพื่อจำหน่าย อากาศเช่นนั้นก็กลายเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจไป ดังนั้นเมื่อพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจจึงต้องเกี่ยวข้องกับราคาหรือเงินเสมอ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าเศรษฐกิจ เอาไว้ว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 1106) “เศรษฐกิจ” หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน

“เศรษฐกิจ” คือ การกระทำที่ดีที่สุด ผลออกมากี่ดีที่สุด ทำให้มนุษย์มีสันติภาพได้ ไม่มีอันตราย และยังแก้ปัญหาได้ด้วย เศรษฐกิจ คือ การทำอะไรให้ดีที่สุด คือ การทำของไม่มีค่าให้มีค่า ธรรมชาติให้อะไรมาสามัญ เราทำให้มีประโยชน์ที่สุด ที่แท้จริง ทั้งตนเองและผู้อื่น (พุทธทาสภิกขุ, 2550 หน้า 1)

ตารางที่ 3 สรุปความหมายภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
สารานุกรมเสรี (2553)	เศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำใด ๆ อันก่อให้เกิด การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค ซึ่งความหมายในทาง เศรษฐกิจจะแตกต่าง จากความหมาย ที่เข้าใจกันโดยทั่วไปบ้าง	ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ หมายถึง ความสามารถในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือ และการสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือ อระหว่งบุคคลที่มีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง ในการปฏิบัติงาน อันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน
พุทธทาสภิกขุ (2550)	เศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำที่ดีที่สุด ผลออกมากี่ดีที่สุด ทำให้มนุษย์มีสันติภาพได้ ไม่มีอันตรายและยังแก้ปัญหาได้ด้วยเศรษฐกิจ คือ การทำอะไรให้ดีที่สุด คือการทำของไม่มีค่าให้มีค่า ธรรมชาติให้อะไรมาสามัญเรา ทำให้มีประโยชน์ที่สุดที่แท้จริงทั้งตนเองและผู้อื่น	ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

จากความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำ” และความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจ” ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ” ได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ หมายถึง ความสามารถในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือ และการสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วม หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน อันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

2) ภาวะผู้นำเชิงสังคม

“สังคม” หมายถึง กลุ่มชุมชนอยู่รวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง มีความสัมพันธ์ต่อกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกัน สังคม มีได้ตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ สังคมที่เล็กที่สุดคือครอบครัว ที่ใหญ่ก็คือ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ สังคมขนาดใหญ่ที่สุดคือโลก ซึ่งประกอบด้วยประเทศต่าง ๆ (เต็มศักดิ์ สุวรรณ, 2552, หน้า 1)

“สังคม” หมายถึง การอยู่รวมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ (สารานุกรมเสรี, 2555, หน้า 1)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าสังคมเอาไว้ว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 1159) “สังคม” หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551, หน้า 96) ได้อธิบายเกี่ยวกับ โครงสร้างของสังคมว่า ประกอบด้วย 1) คนแต่ละคน 2) กฎระเบียบสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และ 3) วัตถุประสงค์ของในสังคม

เดนนิส (Dennis, 1979, p. 3) ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า ชุมชน (Community) เป็นคำที่ใช้เกี่ยวกับการรวมตัวกันของ “หน่วยสังคม” และที่อยู่อาศัยที่ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่ม โดยใช้คำเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมือง นคร และมหานคร

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2544, หน้า 22-293) ได้กล่าวถึง รูปแบบของภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Model of Leadership หรือ SCML) ซึ่งเป็นผลงานวิจัยทดลองของคณะนักวิชาการแห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียที่ลอสแอนเจลิส (UCLA) เอาไว้ว่า เป็นรูปแบบของการพัฒนาภาวะผู้นำแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งผู้นำไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหัวหน้าหรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่นเท่านั้น แต่ที่สำคัญก็คือ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลเชิงบวกต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อื่นของชุมชนและของสังคมโดยรวม โดยนิยามหลังนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพเพียงพอในการที่จะเป็นผู้นำได้โดยแนวคิดหรือหลักการสำคัญของรูปแบบ

ของภาวะผู้นำ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Model of Leadership หรือ SCML) มีความเชื่อว่า

1. ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อเชิงบวกต่อผู้อื่นและสังคม
2. ภาวะผู้นำ เป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกัน (Collaborative) เพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย
3. ภาวะผู้นำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ (Process) มากกว่าเป็นเรื่องของตำแหน่ง (Position)
4. ภาวะผู้นำ เป็นเรื่องที่ยึดเอาค่านิยมเป็นพื้นฐาน (Value-Based)
5. นักศึกษา (ประชาชน) ทุกคน แม้จะไม่มีตำแหน่งใด ๆ ก็มีศักยภาพพอที่จะเป็นผู้นำได้
6. การฝึกการให้บริการ (Service) แก่ผู้อื่น ถือเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

วัตถุประสงค์ของการศึกษาภาวะผู้นำรูปแบบนี้ก็คือ การหลอมรวมแนวคิดในการพัฒนาภาวะผู้นำเข้าไปอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เน้น ส่งผลกระทบต่อที่ดีงามต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม สาเหตุเนื่องจากปัญหาทางสังคม ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับโลกเกิดขึ้นมากมายและรวดเร็วต่อเนื่องทุกวัน นักวิชาการด้านภาวะผู้นำ จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างหรือพัฒนาผู้นำสมัยใหม่ให้มีคุณลักษณะภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นรับมือกับปัญหาดังกล่าว จากการศึกษาารูปแบบภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือ SCML มีวัตถุประสงค์สำคัญอยู่ 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาภาวะผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเองและศักยภาพที่จำเป็นต่อการเป็นผู้นำที่ดีในประเด็นต่อไปนี้
  - ด้านความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Knowledge) เช่น รู้ระดับปรีชาสามารถ (Talents) ของตน เข้าใจค่านิยมสำคัญ (Values) และความสนใจ (Interests) ที่ตนมี และพัฒนาให้เป็นศักยภาพที่สำคัญและเหมาะสมต่อการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล เป็นต้น
  - ด้านสมรรถนะภาวะผู้นำ (Leadership Competencies) ได้แก่ ศักยภาพในการขับเคลื่อนตนเองและผู้อื่นในการทำงานและให้บริการเพื่อส่วนรวมร่วมกัน
2. เพื่อสร้างสรรค์และช่วยเหลืออำนวย (Facilitate) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทางสังคมขึ้น ทั้งระดับหน่วยงานและระดับชุมชน โดยร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานของหน่วยงานหรือชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างมีมนุษยธรรม

รูปแบบ SCML เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เป็นค่านิยมสำคัญคือ การพัฒนาทักษะด้านความร่วมมือร่วมใจ (Collaborative) ให้แก่ผู้เรียน เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนร่วมกันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกขึ้นในสังคม ดังนั้น ผู้เข้ารับการอบรมแต่ละคนจะต้องเข้ารับการเรียนรู้อะไร การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการทำงานภาคสนามเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับตนเอง (Individual) ระดับกลุ่ม (Group) และระดับชุมชน/สังคม โดยใช้ค่านิยมที่สำคัญ 7 ประการที่ย่อด้วยอักษร C (The 7 C's Model) ได้แก่

ระดับบุคคล ประกอบด้วยค่านิยม 3 ประการ คือ

- 1) Consciousness of Self หรือ ความเข้าใจในตนเอง
- 2) Congruence หรือ การกระทำที่สอดคล้องทุกด้านภายในตน
- 3) Commitment หรือ ความยึดมั่นผูกพัน

ระดับกลุ่ม ประกอบด้วยค่านิยมเพิ่มอีก 3 ประการ ได้แก่

- 4) Collaboration หรือ ความร่วมมือร่วมใจ
- 5) Common Purpose หรือ การมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- 6) Controversy with Civility หรือ สามารถขัดแย้งกันได้แต่ต้องสุภาพ

ระดับชุมชน/สังคม ประกอบด้วย 1 ค่านิยม คือ Citizenship หรือ ความสำนึกในความเป็นสมาชิกหรือพลเมืองที่ดี และสุดท้าย คือ การเปลี่ยนแปลง หรือ Change ซึ่งเป็นศูนย์รวมที่เกิดขึ้นจากความสำเร็จของการดำเนินการของค่านิยมทั้ง 7 ประการ (The 7 C's Model) ดังกล่าว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเปลี่ยนแปลง หรือ Change ก็คือ เป้าหมายสูงสุดที่เป็นผลรวมที่ได้มาจากกระบวนการสร้างภาวะผู้นำดังกล่าว เพื่อให้โลกหรือสังคมน่าอยู่ดีงามต่อเราเองและผู้อื่น

ตารางที่ 4 สรุปความหมายภาวะผู้นำเชิงสังคม

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
เดิมศักดิ์ สุวรรณ (2552)	“สังคม” หมายถึง กลุ่มชุมชนอยู่ร่วมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง	ภาวะผู้นำเชิงสังคม หมายถึง ความสามารถในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือและการสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน
สารานุกรมเสรี (2555)	“สังคม” หมายถึง การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยมีลักษณะ	ตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ	มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม เป็นอย่างเดียวกัน
ราชบัณฑิตยสถาน (2542)	“สังคม” หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน	
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551)	โครงสร้างของสังคม ประกอบด้วย 1) คนแต่ละคน 2) กฎระเบียบ สังคมขนบธรรมเนียมประเพณี 3) วัตถุประสงค์ของในสังคม	
เดนนีส (Dennis, 1979)	ชุมชน (Community) เป็นคำที่ใช้เกี่ยวกับการรวมตัวกันของ “หน่วยสังคม” และที่อยู่อาศัยที่ขึ้นอยู่กับขนาดกลุ่ม โดยใช้คำเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมือง นคร และมหานคร	
สุเทพ พงศ์ศิริวัฒน์ (2544)	ผู้นำเชิงสังคมจะต้องเป็นผู้ที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลเชิงบวกต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อื่นของชุมชนและของสังคมโดยรวม	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

จากความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำ” และความหมายของคำว่า “สังคม” ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “ภาวะผู้นำเชิงสังคม” ได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงสังคม หมายถึง ความสามารถในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือและการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกัน

3) ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม

แนวความคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นในประเทศ สาเหตุเนื่องจากนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 (พ.ศ. 2504-2539) ที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาเฉพาะด้านเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้น แต่ขณะเดียวกันได้ส่งผลกระทบทางลบ ต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมและเรียบง่ายของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนไปพร้อม ๆ กับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ ความไม่มั่นคงของครอบครัว ชุมชน และสังคม

ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539, หน้า 73-77) จึงปรากฏสาระสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศมาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาภูมิภาคและชนบท โดยมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและวางแนวทางเพื่อให้คนชนบทมีศักยภาพสามารถพึ่งตนเองได้มีโอกาสและมีความเสมอภาคทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม มีครอบครัวที่อบอุ่น มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากมลพิษ โดยเพิ่มความสามารถของคนและชุมชนในชนบทให้มีความเข้มแข็งเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ ในขณะที่เดียวกันก็จำเป็นต้องปรับแนวทางและวิธีการการพัฒนาภูมิภาคและชนบทโดยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้ครบทุกภูมิภาคและทุกพื้นที่อย่างเต็มศักยภาพ รวมทั้งขยายบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ชนบท เพื่อให้เกิดโอกาสที่เท่าเทียมกันในระหว่างคนทุกพื้นที่ ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มุ่งเน้นพัฒนาคนและให้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาประเทศนั่นเอง

แท้จริงแล้วในอดีตประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจของตนเอง ลักษณะสำคัญทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านไทย คือครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายของการผลิตคือการดำรงอยู่ การรักษาตัวให้รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และผลิตซ้ำ

ครอบครัวและชุมชนได้ การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อบริโภคในครัวเรือน ผลิตเพื่อขายก็ได้ แต่ก็เพื่อให้ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ได้ ครัวเรือนมีลักษณะเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ ขายสินค้าไม่ใช่ขายแรงงาน วิธีการผลิตหลักก็คือผู้ผลิตเล็กอิสระใช้แรงงานของสมาชิกของครอบครัว เพราะเป็นสิ่งที่มีความอยู่แล้วโดยธรรมชาติ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2544, หน้า 18-97)

แต่การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นระบบทุนนิยม อีกทั้งการพัฒนาที่ผ่านมาได้ทำลายระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบดั้งเดิมไปจนหมด เศรษฐกิจชุมชนดั้งเดิมนั้นเป็น “ระบบ” เพราะทุกอย่างสัมพันธ์กัน เกื้อกูลกัน เป็นวิถีชุมชนที่พึ่งตนเองได้ พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ แต่นโยบายพัฒนาแบบ “พุงนี้รวย” ได้ลากชาวบ้านเข้าสู่ระบบทุนนิยมโดยไม่มีความพร้อม ไม่มีการเรียนรู้ ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง ต้องพึ่งพาคนอื่นที่ให้แก่ข้อมูลดี ๆ เพียงด้านเดียว (เสรี พงศ์พิศ, 2548, หน้า 12-144) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การที่โลกตะวันตกพยายามเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ให้กับประเทศกำลังพัฒนา เป็นการครอบงำทางเศรษฐกิจที่เอาเปรียบประชาชน ทำให้ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา ที่เคยมีเศรษฐกิจพอเพียงแบบพึ่งตนเองได้ ต้องมาพึ่งระบบทุนนิยมโลก (วิทยากร เชียงกูล, 2552, หน้า 7-10)

กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงแบบพึ่งตนเองเป็นเศรษฐกิจชุมชนของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ไทย ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ ที่เรียกว่าเศรษฐกิจชุมชน ของระบบชุมชนชนบทจากอดีตถึงปัจจุบันนั้น ไม่มีการแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม แต่เป็นการพัฒนาและยกระดับไปพร้อมกันด้วยระบบชุมชนกลุ่มย่อย ๆ ที่มีเกิดขึ้นหลายชนิดและหลายมิติตามสถานการณ์ ความเป็นชุมชนกลุ่มย่อยแบบเปิด ทำให้กลุ่มที่ทำงานร่วมกันและประสบผลสำเร็จโดยครอบครัวอื่นสามารถเข้ามาช่วยเรียนรู้ หรือมาช่วยการผลิตซ้ำความสำเร็จนั้นด้วยกันเสมอไม่มีปิดกัน (ชัยวัฒน์ หนองรัตน์, 2546, หน้า 39-198)

สอดคล้องกับ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2549, หน้า 10-136) ที่ได้กล่าวเอาไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชน คือ ระบบการผลิต การแลกเปลี่ยนและการวิภาคของชุมชน ที่มีความสอดคล้องกับชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นระบบที่สมาชิกของชุมชนร่วมกันบริหารจัดการโดยมุ่งให้บรรลุถึง “ความพอเพียง” “ความเป็นธรรม” และ “ความสงบสุข” ภายในชุมชน ทั้งนี้ ฐานเศรษฐกิจที่แท้จริงของท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้ท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสถานที่ดึงดูด ที่จะอยู่อาศัย ที่จะทำงาน หรือทำธุรกิจ นั่นหมายความว่า ฐานเศรษฐกิจ ย่อมรวมไปถึงคุณภาพของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ความมั่นคงปลอดภัยและเสถียรภาพของประชาคม (เสน่ห์ จามริก, 2541, หน้า 120)

ในขณะที่ ฌองส์ เพ็ชรประเสริฐ (2550, หน้า 17) ได้ให้คำจำกัดความของธุรกิจชุมชนว่า ธุรกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน อันประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อและการบริโภคของชุมชนและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่า และกำไรของชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในอันที่จะพัฒนากลุ่มธุรกิจของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นให้มีความเจริญเติบโต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ในภาคชนบทให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป

โดยที่ ทศนะของ เสรี พงศ์พิศ (2548, หน้า 12-144) กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน มีลักษณะสำคัญ คือ อาศัยครอบครัวเป็นหน่วยผลิต แรงงาน ในครอบครัวหรือในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็คือ เป็นเรื่องของความพอเพียงและการพึ่งตัวเอง เนื่องจากแรงงานดังกล่าวมีอยู่แล้วในธรรมชาติในครอบครัว ไม่ต้องเสียเงินจ้าง นอกจากนี้ การพึ่งตนเองยังหมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ที่เรียกว่าชุมชนหรือทุนทางสังคม เช่น วัฒนธรรม ความเป็นพี่เป็นน้อง การช่วยเหลือเกื้อกูล ความไว้วางใจ ตลอดจน ขนบธรรมเนียม และประเพณี ที่ชุมชนยึดถือเพื่อการอยู่ร่วมกัน

มุมมองด้านมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ ที่อธิบายว่าเศรษฐกิจไม่ใช่กิจกรรมที่โดดเดี่ยวอย่างเป็นเอกเทศ หากแต่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงอยู่กับชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ อย่างแนบแน่น เศรษฐกิจเป็นเรื่องของกระบวนการเชิงสถาบัน เพื่อจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ในความพยายามจัดหาปัจจัยทางวัตถุที่จำเป็นต่อการยังชีพให้ได้อย่างต่อเนื่อง วิถีทางเศรษฐกิจไม่ควรครอบงำให้เห็นไปในทิศทางเดียว ยึดติดกับหลักการที่มุ่งให้เศรษฐกิจมีอิสระและเสรีด้านเดียว จนละเลยกระบวนการและกลไกในการควบคุมเศรษฐกิจของสังคม อีกทั้งยังมองข้ามความหลากหลายของวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่มีและควรมีระบบเศรษฐกิจในสังคมที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2549, หน้า 43)

จากการให้ความหมายข้างต้น พบว่า เศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นองค์รวม คือ ไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางเศรษฐกิจ ตัวเลข รายได้ การผลิต การบริโภค แต่เป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ระบบคุณค่า เศรษฐกิจชุมชนไม่เน้นการไม่เน้นการแข่งขัน แต่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือ ไม่มีการผูกขาด เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ตัวชี้วัดเศรษฐกิจชุมชน ไม่ใช่เพียงตัวเลข แต่ผสมผสานกับตัวชี้วัดทางสังคม ตัวชี้วัดความผาสุกของผู้คน

ตารางที่ 5 สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2544)	ผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาภูมิภาคและชนบท โดยการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและวางแนวทางเพื่อให้คนชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ มีโอกาสและมีความเสมอภาคทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม	ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจสังคม หมายถึง ความสามารถในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือ และการสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์ และมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการปฏิบัติงานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย แจก และการบริโภคใช้สอย
เสวี พงศ์พิศ (2548)	เศรษฐกิจชุมชน มีลักษณะสำคัญ คือ อาศัยครอบครัวเป็นหน่วยผลิตแรงงาน ในครอบครัวหรือในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด	สิ่งต่างๆ ให้บรรลุมิติประสงค์ร่วมกัน
วิทยากร เชียงกูล (2552)	การที่โลกตะวันตกพยายามเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ให้กับประเทศกำลังพัฒนา เป็นการครอบงำทางเศรษฐกิจที่เอาเปรียบประชาชน ทำให้ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาที่เคยมีเศรษฐกิจพอเพียงแบบพึ่งตนเองได้ ต้องมาพึ่งระบบทุนนิยมโลก	
ชัยวัฒน์ หน่อรัตน์ (2546)	เศรษฐกิจชุมชน คือ ระบบชุมชนชนบท จากอดีตถึงปัจจุบันนั้น ซึ่งไม่มีการแข่งขัน เพื่อความเป็นเลิศระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม แต่เป็นการพัฒนาและยกระดับไปพร้อมกันด้วยระบบชุมชนกลุ่มย่อยๆ ที่มีเกิดขึ้นหลายชนิ และหลายมิติ ตามสถานการณ์	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2549)	เศรษฐกิจชุมชน คือ ระบบการผลิต การแลกเปลี่ยน และการวิภาค ของชุมชน ที่มีความสอดคล้องกับ ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	
เสน่ห์ จามริก (2541)	ฐานเศรษฐกิจของท้องถิ่น ย่อมรวมไปถึงคุณภาพของสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ความมั่นคง ปลอดภัยและเสถียรภาพของประชาคม	
ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2550)	เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทาง เศรษฐกิจชุมชน อันประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิตกิจกรรมทาง การขายผลผลิตกิจกรรมการซื้อ และการบริโภคของชุมชนและกิจกรรม ที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่า และกำไร ของชุมชน	
อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2549)	วิถีทางเศรษฐกิจ ไม่ควรครอบงำให้เห็น ไปในทิศทางเดียว ยึดติดกับหลักการที่มุ่ง ให้เศรษฐกิจมีอิสระและเสรีด้านเดียว จนละเลยกระบวนการและกลไกใน การควบคุมเศรษฐกิจของสังคม อีกทั้งยัง มองข้ามความหลากหลาย	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	ของวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่มีและควรมีระบบเศรษฐกิจ ในสังคมที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

จากความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ” และความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำเชิงสังคม” เมื่อนำเข้ามาพิจารณาร่วมกับคำว่า “เศรษฐกิจเพื่อชุมชน” หรือ “เศรษฐกิจเพื่อสังคม” ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม” ได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม หมายถึง ความสามารถในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือ และการสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์ และมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปฏิบัติงานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย แจกจ่าย และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

2.1.4 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1) แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความเป็นมาของยุทธศาสตร์

ความเป็นมาของยุทธศาสตร์นั้น เดิมมักใช้ในการทำสงคราม (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2549, หน้า 1) เพราะสังคมมนุษย์ในยุคแรกยังเป็นสถานะของการสร้างรัฐ สร้างชาติ การรวมกลุ่มคนเพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ตน จึงมีความจำเป็นมากที่จะต้องมีการก่อกองทัพไว้ปกป้องกลุ่มของตนจากการคุกคามของกลุ่มอื่น ๆ ในขณะที่การดำเนินการของมนุษย์ก็มีทั้งการป้องกันทรัพยากรของตนและการแสวงหาแหล่งทรัพยากรจากกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของสังคมมนุษย์ยังไร้ระเบียบกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน ดังนั้น แนวความคิดในเรื่องความมั่นคงของกลุ่มคนในสังคมจึงเป็นรูปแบบของความมั่นคงทางการเมืองและความมั่นคงทางทหารเป็นส่วนใหญ่ การดำเนินการเพื่อปกป้องรักษาความมั่นคงของตน จึงเกิดแนวคิดที่ใช้ในการเอาชนะฝ่ายตรงข้ามในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่กลยุทธ์ หรือเล่ห์เหลี่ยมในการทำสงครามที่เรียกว่า ศิลปะ

ในการทำสงคราม และพัฒนาไปจนเกิดคำว่า ยุทธศาสตร์ ในเวลาต่อมาขอบเขตของยุทธศาสตร์ก็มีได้จำกัดไว้แต่กิจการทางทหารเท่านั้นมันได้ถูกใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยา ในเวลาต่อมาด้วย

ยุทธศาสตร์ที่เป็นแบบแผนถูกค้นพบตั้งแต่ 500 ปี ก่อนคริสตกาลแล้ว โดยนักปราชญ์ชาวจีนชื่อ ซุนวู ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่พบนี้ จะเป็นเรื่องศิลปะการทำสงครามหรือเล่นเหลี่ยมกลศึกในการต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม และยุทธศาสตร์ก็ได้ถูกพัฒนาความหมายที่กว้างขึ้น คำว่า Stratageme เป็นคำที่ถูกใช้เป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1223 ณ ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมาจากภาษากรีก Strategama จนกระทั่ง ค.ศ. 1808 จึงเกิดคำว่า Strategie ซึ่งมีความหมายที่ตรงกับคำว่า Strategy ในปัจจุบัน (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2549, หน้า 1)

จึงกล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นเรื่อง que พัฒนาไปตามกาลเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะนั้น ๆ ปัจจุบันยุทธศาสตร์ (Strategy) มีความหมายที่เป็น ทั้งนามธรรม คือ จับต้องไม่ได้ เป็นศิลปะในการดำเนินการ เช่น ปรัชญาทางแนวคิดทฤษฎีทางยุทธศาสตร์ และเป็นรูปธรรม คือ สามารถจับต้องสัมผัสได้ เป็นศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลได้อย่างมีแบบแผน เช่น หลักการทางยุทธศาสตร์ที่เป็นขั้นตอนอย่างเป็นเหตุเป็นผล สามารถนำไปทำแผนรองรับได้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม

2. ความหมายของยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เป็นคำที่มีความหมายที่กว้างขวางและค่อนข้างจะสลับซับซ้อน ทำให้ยากแก่การที่จะเข้าใจความหมายที่แท้จริงได้ คำว่ายุทธศาสตร์จึงไม่สามารถกำหนดให้ความหมายหรือคำนิยามเพียงความหมายเดียวได้ (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2549, หน้า 18) เพราะฉะนั้น ผู้ที่เขียนเรื่องยุทธศาสตร์จำเป็นต้องรู้ความหมายของคำนี้ก่อนแล้วจึงคิดความหมายของยุทธศาสตร์ที่เป็นของตนเองขึ้นมา เช่นนี้อาจช่วยให้เข้าใจเรื่องของยุทธศาสตร์ได้มากขึ้น ในทำนองเดียวกันจากการที่ยุทธศาสตร์มีคำจำกัดความหรือมีความหมายที่หลากหลายมาก จึงเป็นสิ่งที่นักยุทธศาสตร์ต้องอ้างอิงถึงคำจำกัดความของคำนี้แล้วกำหนดหรือคิด ความหมายของยุทธศาสตร์ด้วยตนเองด้วย ความจริงแล้วยุทธศาสตร์มีรูปแบบสองประการที่แยกออกจากกัน แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเกี่ยวข้องกัน คือ 1) มีความหมายที่เป็นนามธรรมหรือจับต้องไม่ได้ หมายถึง ปรัชญาต่าง ๆ และทฤษฎีทางยุทธศาสตร์ และ 2) มีความหมายที่เป็นรูปธรรมหรือจับต้องสัมผัสได้ หมายถึง นักยุทธศาสตร์เป็นผู้วางแผนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งทั้งทฤษฎีปรัชญาและนักยุทธศาสตร์ ต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเสมอ ยุทธศาสตร์จึงเป็นลักษณะวิชาที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ผสมกันไป เพราะในบางครั้งยุทธศาสตร์ต้องใช้ความรู้ความสามารถของนักยุทธศาสตร์ในการวางแผนบางครั้งต้องใช้ทฤษฎี และความรอบรู้มาประเมินเพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ยุทธศาสตร์ไว้ว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 911) ยุทธศาสตร์ เป็นคำนามหมายถึง วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ยังเป็นคำวิเศษณ์หมายถึง ที่มีความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารทั้งในยามสงบและยามสงคราม

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงวิธีการ หรือหลักในการคิดทางยุทธศาสตร์แล้ว จึงน่าจะเป็นวิธีการที่เป็นศาสตร์ได้ เพราะยุทธศาสตร์มีวิธีการคิดที่เป็นระเบียบมีเหตุมีผลมีเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ มีขอบเขตที่กว้างขวางครอบคลุมทั่วทุกวิชา มีการปฏิบัติที่ชี้ให้เห็นถึง ข้อแตกต่าง และการสังเกตสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ในขณะที่เดียวกันยุทธศาสตร์เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาโดยใช้ความรู้ในแบบของสหวิทยา (Interdisciplinary) คือ ต้องใช้ความรู้มากกว่าหนึ่งสาขาวิชาหรือเป็นการศึกษาข้ามสาขาวิชาหรือหลายสาขาวิชาด้วยกัน ดังนั้นนักการทหารและนักยุทธศาสตร์หลายคนทั้งในอดีตและปัจจุบันจึงได้สรุปว่ายุทธศาสตร์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์และกำหนดความหมายของยุทธศาสตร์ในหลายความเห็นและหลายมุมมองดังต่อไปนี้

ซุนวูให้ความหมายของคำว่ายุทธศาสตร์ในเชิงปรัชญาหรือทฤษฎีของศิลปะในการทำสงคราม ดังนี้ (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2549, หน้า 19)

“ในการสงครามนั้น นักยุทธศาสตร์ผู้มีหวังชนะแน่นอนย่อมแสวงหาโอกาสทำการยุทธภายหลังจากที่เห็นช่องทางจะได้ชัยชนะมาก่อนแล้วส่วนนักยุทธศาสตร์ผู้มีหวังแพ้แน่นอนนั้นย่อมเข้าสู่รบเสียก่อนแล้ว จึงหาช่องทางได้ชัยชนะทีหลัง” และ “ถ้าท่านรู้จักข้าศึกและรู้จักตัวของท่านแล้วถึงจะรบกันตั้งร้อยหนท่านก็ไม่ต้องนึกเกรงขามอะไรเลย ถ้าท่านรู้จักตัวท่านแต่ไม่รู้จักข้าศึกถึงจะรบชนะครั้งใดท่านก็แพ้เขาในครั้งนั้นด้วย แต่ถ้าหากท่านไม่รู้จักตัวของท่านและไม่รู้จักข้าศึกอีกด้วยรบกันครั้งใดท่านก็แพ้เขาครั้งนั้น” และ “ทุกคนย่อมสามารถเข้าใจถึงยุทธวิธีที่ข้าพเจ้านำมาใช้จนประสบชัยชนะ แต่สิ่งที่ไม่มีความเข้าใจถึงที่มาของชัยชนะ ก็คือ ยุทธศาสตร์” (All men can see the tactless whereby conquer, but what none can see is the strategy out of which victory is evolved) และ “การเอาชนะข้าศึกได้โดยไม่ต้องมีการสู้รบเลยคือสิ่งสุดยอดของความสามารถ” (to subdue the enemy without fighting is the acme of skill)

คาร์ล วอน เคล้าเซวิทซ์ (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2549, หน้า 19) ให้ความหมายของยุทธศาสตร์อย่างง่าย ๆ ว่า “เป็นการใช้การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ของสงคราม” (the use of engagements to attain the object of war) แต่สำหรับที่มาของยุทธศาสตร์แล้ว กลายเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เขากล่าวว่า “ดังนั้น ในความหมายทางยุทธศาสตร์แล้ว

ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องที่ง่ายมาก แต่ในเรื่องมูลเหตุที่มาของยุทธศาสตร์แล้วไม่ใช่เรื่องง่ายเลย” (Thus, then, in strategy everything is very simple but not on that account very easy)

นอกจากนี้ เคล้าเซวิทซ์ (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2549, หน้า 20) ยังกล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการทหารกับการเมืองว่า “ไม่มีแนวคิดทางยุทธศาสตร์ใดถูกนำมาพิจารณาอย่างสมบูรณ์ได้โดยปราศจากการนึกถึงเป้าหมายทางการเมือง” (No strategical idea can be considered completely without considering the political goal) และ เคล้าเซวิทซ์ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “สงครามเป็นการดำเนินนโยบายต่อไปด้วยวิธีการอื่นเท่านั้น” (War is merely the continuation of policy by other means)

สารานุกรมเสรี ภาษาไทย (2555, หน้า 1) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง การวางแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย ภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม หรือการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ SWOT Analysis กล่าวคือ การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคาม (อุปสรรค) ในกรอบระยะเวลาที่ต้องการ ทั้งนี้เพื่อประกอบ การวางแผนการในการใช้วิธีการ และทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด โดยความหมายที่ง่ายที่สุดของคำว่า ยุทธศาสตร์ ก็คือแผนการปฏิบัติที่รวบรวมความพยายามทั้งหลายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในยุคปัจจุบันนี้ จะเป็นการที่ตรงมากกว่า หากพิจารณาว่า Strategy คือ ขบวนการตัดสินใจอันซับซ้อนซึ่งเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายสุดท้าย (Ends) เข้ากับ วิธี หรือ หนทาง (Ways) และวิธีการ หรือเครื่องมือ (Means) ในอันที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น

ธงชัย สันติวงษ์ (2541, หน้า 73) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง เป้าหมายต่าง ๆ และวัตถุประสงค์พื้นฐานทั้งหลายขององค์การรวมทั้งแผนงานหลักต่าง ๆ ที่ซึ่งได้มีการจัดทำขึ้นมาเพื่อจะนำมาปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังกล่าว ตลอดจนแบบวิธีการที่สำคัญเกี่ยวกับการแบ่งสรรทรัพยากรทั้งหลายที่นำมาใช้ เพื่อทำให้องค์การปรับตัวสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2546, หน้า 41) กล่าวว่า กลยุทธ์ (Strategy) เป็นรูปแบบของการกระทำซึ่งผู้จัดการใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ เป็นกลยุทธ์ที่เป็นจริงซึ่งบริษัทได้วางแผนไว้ และใช้ได้ต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์

สมยศ นาวิการ (2540 หน้า 3) กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ จะอธิบายถึงวิธีการที่องค์การจะดำเนินตามวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้อุปสรรคและโอกาสภายในสภาพแวดล้อมภายนอกและทรัพยากรและความสามารถภายในองค์การ โดยกลยุทธ์จะให้ความเข้าใจพื้นฐานว่าองค์การจะแข่งขันอย่างไรตัวกำหนดกลยุทธ์ขององค์กรมีอยู่ 3 อย่าง คือ สภาพแวดล้อมภายนอก สภาพแวดล้อมภายใน และวัตถุประสงค์ขององค์การ

ตารางที่ 6 สรุปความหมายยุทธศาสตร์

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
ราชบัณฑิตยสถาน (2542)	ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วย การพัฒนาและการใช้อำนาจ ทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบ ทางทหารตาม ความจำเป็น ทั้งในยามสงบและ ยามสงคราม	ยุทธศาสตร์ หมายถึง การพัฒนา และการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบ ทางทหารตามความจำเป็นทั้งใน ยามสงบและยามสงคราม เพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ กำหนดนโยบายไว้
ชุนวู (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการ ทหารบก, 2549)	ในการสงครามนั้น นักยุทธศาสตร์ ผู้มีหวังชนะแน่นอนย่อมแสวงหา โอกาสทำการยุทธภายหลังจากที่ เห็นช่องทางที่จะได้ชัยชนะมาก่อน ยุทธศาสตร์เป็นการใช้การต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์	
คาร์ล วอน เคล้าเซวิทซ์ (ส่วนวิชายุทธวิธี โรงเรียนเสนาธิการ ทหารบก, 2549)	ของสงคราม ไม่มีแนวคิดทาง ยุทธศาสตร์ใดถูกนำมาพิจารณา อย่างสมบูรณ์ได้โดยปราศจาก การนึกถึงเป้าหมายทางการเมือง	
สารานุกรมเสรี ภาษาไทย (2555)	ยุทธศาสตร์ หรือ กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง การวางแผนงานสู่ การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย ภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ที่เหมาะสม	

ตารางที่ 6 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
ธงชัย สันติวงศ์ (2541)	ยุทธศาสตร์ หรือ กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง เป้าหมายต่าง ๆ และวัตถุประสงค์พื้นฐานทั้งหลายขององค์การรวมทั้งแผนงานหลักต่าง ๆ ที่ซึ่งได้มีการจัดทำขึ้นมา เพื่อจะนำมาปฏิบัติ ให้บรรลุ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังกล่าว ตลอดจนแบบวิธีการที่สำคัญเกี่ยวกับการแบ่งสรรทรัพยากรทั้งหลายที่นำมาใช้ เพื่อให้้องค์การปรับตัวสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม	
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2546)	ยุทธศาสตร์ หรือ กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง รูปแบบของการกระทำ ซึ่งผู้จัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นกลยุทธ์ที่จริง ซึ่งบริษัทได้วางแผนไว้และใช้ได้ต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์	
สมยศ นาวิการ (2540)	ยุทธศาสตร์ หรือ กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง วิธีการที่องค์การจะดำเนินตามวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้อุปสรรคและโอกาส ภายในสภาพแวดล้อมภายนอกและทรัพยากรและความสามารถภายในองค์การ ซึ่งตัวกำหนดกลยุทธ์ขององค์กรมีอยู่ 3 อย่าง	

ตารางที่ 6 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	คือ สภาพแวดล้อมภายนอก สภาพแวดล้อมภายในและวัตถุประสงค์ ขององค์การ	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

จากความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์” ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “ยุทธศาสตร์” ได้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง การพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดนโยบายไว้ โดยการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายสุดท้าย (Ends) ดังกล่าวเข้ากับ วิธี หรือ หนทาง (Ways) และวิธีการ หรือเครื่องมือ (Means) ในอันที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ตลอดจนรวมถึงแบบวิธีการที่สำคัญเกี่ยวกับการแบ่งสรรทรัพยากรทั้งหลายที่นำมาใช้ เพื่อทำให้องค์การปรับตัวให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

2) แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Self Sufficiency Economic Strategy)

1) ทฤษฎีว่า ด้วยหลักการผลิตของเศรษฐกิจชาวนาของ ชายานอฟ อเล็กซานเดอร์วานทชีวีวิทส์ Chayanov, Alexander Vasilyevich (Bagchi, 1987, p. 25) (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548, หน้า 17-98) สำคัญคือ จุดหมายของเศรษฐกิจครอบครัว คือ การประกันการบริโภค ไม่ใช่กำไร โดยมีพื้นฐานอยู่ที่การใช้แรงงานในครอบครัว ไม่ใช่แรงงานรับจ้างชายนอฟได้ศึกษาจากสถิติของประเทศรัสเซียก่อนการปฏิวัติ พบว่า เศรษฐกิจครอบครัวชาวนามีเสถียรภาพ สามารถดำรงอยู่ได้ สามารถประกันการบริโภคได้ โดยการใช้แรงงานของตนเองเข้มข้นมากขึ้นในภาวะที่จำเป็น อีกทั้งหากครอบครัวชาวนาทั้งหลายรวมเป็นสหกรณ์แนวตั้งในการแปรรูปและค้าขาย ก็จะเป็นการพัฒนาต่อไปอีกขั้นหนึ่งด้วยความสมัครใจของชาวนาเอง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548, หน้า 127) กล่าวว่า ทฤษฎีว่าด้วยหลักการผลิตของเศรษฐกิจชาวนาของชายนอฟเป็นทั้งทฤษฎี และวิธีค้นคว้าหาหลักที่กำกับเศรษฐกิจครอบครัวชาวนาน่าสนใจ สำหรับประเทศที่มีชาวนาจำนวนมาก เพราะได้ทำการศึกษาและพิสูจน์การดำรงอยู่อย่างมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจชุมชนรวมทั้งปัจจัยที่ควรส่งเสริมเพื่อปกป้องรักษาและพัฒนาสถาบันชุมชนและวิถีเศรษฐกิจชาวนา

2) ทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยมของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2552, หน้า 219-233) บูร์ดิเยอ สนใจในด้านโครงสร้างที่ซ่อนอยู่ในระดับลึกของกลุ่มสังคมย่อยที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมโดยรวม และสนใจกลไก ที่ผลิตซ้ำหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าว (Bourdieu & Wacquant, 1992, pp. 16-107) เขามองว่ากลไกเหล่านี้คือสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางสังคมอย่างเป็นระบบ แต่ชนชั้นก็ยังคงต่อสู้เพื่อจะดำรงอยู่ต่อไปในสังคมมนุษย์ บูร์ดิเยอ ได้เสนอแนวคิดหลักที่สำคัญ ดังนี้

1. ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Violence) คือ การสร้างภาพลวงตามที่ ถูกกำหนด ให้เกิดขึ้นผ่านความยินยอมและกลายสภาพเป็นการถูกรวบงำการถูกรวบงำที่เกิดขึ้นไม่สามารถถูกส่งกลับคืนไปยัง ผู้กรวบงำได้ เพราะผู้กรวบงำใช้ “การศึกษา” เป็นเครื่องมือ “ความรู้” จึงเป็นแบบของโครงสร้างความสัมพันธ์ในการกรวบงำ ทำให้การกรวบงำปรากฏขึ้นอยู่เป็นธรรมชาติโดยผู้กรวบงำไม่รู้ตัว และสังคมใช้ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์โดยชนชั้นกรวบงำ (Dominant Class) โดยมีระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) เป็นการผลิตซ้ำโดยการถ่ายทอดค่านิยม คุณค่าของชนชั้นที่กรวบงำ เพื่อให้ชนชั้นดังกล่าวสามารถกรวบงำชนชั้นอื่นได้ต่อไป โดยบูร์ดิเยอเสนอว่า การผลิตซ้ำเป็นยุทธศาสตร์ (Strategy) ปัจเจกจะรับรู้ถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และสร้างยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ หรือการที่ปัจเจกเกิดการตระหนักรู้หรือเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ในเรื่องกฎกติกา ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ที่ปัจเจกสร้างนั้นไม่ใช่เรื่องของกฎ (Rule) หรือทางเลือก (Choice) แต่เป็นความรู้สึกเชิงปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากระบบของการแสดงออกที่เกิดจากการอบรมสั่งสอนในครอบครัวและโรงเรียนเป็นตัวการที่สำคัญที่มีอำนาจให้ปัจเจกเกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

2. บูร์ดิเยอ ได้แบ่งทุนออกเป็น 4 แบบ คือ 1) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) ประกอบด้วยทุน ตามความหมายของมาร์กซ์ รวมถึงการครอบครองในทางเศรษฐกิจ 2) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ประกอบด้วย สิ่งที่ปรากฏทางวัฒนธรรม อาทิ การแสดงออกและจิตใจ การแสดงออกเชิงวัตถุ ศิลปะ รวมทั้งการรับประกันที่เป็นทุนประเภทที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน (Institutionalization State) สามารถเปลี่ยนความมั่งคั่งจากภายนอกให้เป็นทุนแบบนี้ได้ แต่ต้องใช้เวลา 3) ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) ทุนแบบนี้เกิดขึ้นจากเกือบทุกที่ที่บุคคลรับรู้ และยอมรับว่ามีอยู่ อาทิ ศักดิ์ศรี สถานภาพ อำนาจ ทุนทางสัญลักษณ์อาจมาจากการที่ปัจเจกมีทุนทางเศรษฐกิจ เป็นพื้นฐาน และมีทุนทางสัญลักษณ์ก็สามารถเปลี่ยนเพื่อให้ได้ มาซึ่งทุนทางเศรษฐกิจ ได้เช่นกัน 4) ทุนทางสังคม Social Capital ประกอบด้วยทุนสองแบบ (Siisiainen, 2000) ดังนี้

1. ทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่ม และเครือข่ายของสังคม ทุนทางสังคมขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่าย และ การติดต่อสัมพันธ์ที่ บุคคลจะสามารถระดมมา

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น คุณภาพของทุนทางสังคม ในส่วนนี้ขึ้นอยู่กับผลรวมของการมีความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล มากกว่าเป็นเพียงแค่ คุณภาพของกลุ่มเท่านั้น

2. การรับรู้และการยอมรับ (Cognition and Recognition) การได้มาซึ่ง การรับรู้และการยอมรับ เป็นเรื่องคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสามารถเปลี่ยนแปลงรูปไปเป็นทุนทางสัญลักษณ์ได้ (Symbolic Capital) ทั้งนี้ ทุนทางวัฒนธรรมทุนทางสังคมและทุนทางสัญลักษณ์เป็นทุนที่อยู่ในตัวบุคคลและไม่สามารถลดทอนลง ให้เท่ากับทุนทางเศรษฐกิจ แต่ทุนทุกชนิด สามารถได้จาก “ทุนทางเศรษฐกิจ” นอกจากนี้ บูร์ดิเยอ กล่าวถึง พื้นที่ทางสังคม (Social Space) ว่าคือ ที่ที่มนุษย์มีระบบความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานอยู่บนอำนาจ และมนุษย์ต้องการมีตำแหน่ง อยู่บนพื้นที่นั้น ซึ่งก็คือ เวทีที่คนในสังคมกำลังมีการกระทำสัมพันธ์กันตามสถานภาพและอำนาจ

3) ทฤษฎีของความยุติธรรม (A Theory of Justice) ของ รอลส์ จอห์น (Rawls John, 1921-2002, หน้า 1-24) (ประชาไท, 2553, หน้า 1) จอห์น รอลส์ ได้นำเอาแนวคิดแบบสัญญาประชาคมมาอธิบายใหม่ เพื่อใช้โต้แย้งให้เกิดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ โดยเสนอว่าความเป็นธรรม (Justice) นั้น คือ การแบ่งปันอย่างยุติธรรม (Fairness) เนื่องจากทุกคนต้องการอยู่ในสังคมที่มีการเคารพเสรีภาพทางการเมือง และความยุติธรรมถือเป็นของสากลและของสาธารณะ สังคมที่จะสร้างเสรีภาพและโอกาสที่เท่าเทียมกันได้ ก็ด้วยระบบประชาธิปไตยแบบมีรัฐธรรมนูญควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีและมีรูปแบบของสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย (Democracy Socialism) ในบางระดับ เพื่อกระจายทรัพย์สินให้เป็นธรรม

4) ทฤษฎีเศรษฐกิจจริยธรรม (Ethical Economy) ของ Adam Arvidsson และ Nicolai Peitersen (ปกิณธ์ เลิศเสถียรชัย, 2552, หน้า 1) Adam Arvidsson และ Nicolai Peitersen เสนอว่า ปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจได้พัฒนาจากระบบที่มีความคิดความเชื่อสอดคล้องกับระบบสังคม มาเป็นระบบที่มีความคิดความเชื่อเป็นของตัวเอง หรือกลายเป็นสถาบัน (Institutionalized) ขณะที่เศรษฐกิจถูกขับเคลื่อนบนฐานความรู้มากขึ้น มูลค่าจึงไม่ได้ขึ้นกับการลงแรงงานประการเดียว ดังนั้นธุรกิจจึงไม่สามารถดำเนินกระบวนการที่ขับเคลื่อนด้วยทุนแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป ธุรกิจต้องดำเนินการด้วยสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้และไม่สามารถจับต้องได้ อาทิ ความสามารถสร้างสรรค์ และความสามารถในการปรับตัว เป็นต้น ตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น หรือได้เกิดขึ้นไปแล้ว ได้แก่ แบรินด์ (Brand) ที่เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้มีมูลค่าขึ้นมาได้ รวมถึงกรณี “ขบวนการอาหารช้า” ที่มีการให้คุณค่ากับอาหารว่า เป็นสุนทรีย์ของชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ ในขณะเดียวกัน มีนัยการด้านอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สื่อเค้าว่าจะทำอันตรายกับมนุษยชาติสภาพแวดล้อม และคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมลดลงเรื่อย ๆ ขบวนการอาหารช้านี้ยังได้จัดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตอาหารและผู้บริโภคในรูปแบบของเครือข่ายที่ติดต่อสื่อสารได้อย่างใกล้ชิดกัน มีลักษณะเป็น

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นเนื้อเดียวกับกระบวนการผลิต โดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารและ
สารสนเทศ

การที่กระบวนการทางสังคมเกิดไปพร้อม ๆ กับกระบวนการผลิตใน
รูปแบบใหม่ Adam Arvidsson และ Nicolai Peitersen เรียกว่า “กระบวนการผลิตทางสังคม” (Social
Production) โดยที่การผลิตแทนที่จะมีแต่มีติของมูลค่าอย่างเดียว แต่ก็ได้ผนวกเอามิติของคุณค่าเพิ่ม
มากขึ้นไปด้วย ดังนั้น จริยธรรมที่เชื่อมโยงกับสังคมจึงสามารถเพิ่มคุณค่าเข้าไปในระบบทุนนิยมด้วย
การทำให้กระบวนการผลิตเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น โดยจำแนกเป็นสามด้าน

ด้านแรก เกิดเครือข่ายของการร่วมมือที่ซับซ้อนขึ้น แหล่งออกแบบอาจ
อยู่ในมือของเจ้าหนึ่ง แหล่งผลิตอาจอยู่ในมือของอีกเจ้าหนึ่ง อีกเจ้าหนึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบ ลูกค้าก็เป็น
อีกกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น “ความเชื่อมั่น” จึงเป็นสื่อกลางสำคัญที่จะเชื่อมร้อยเครือข่ายความร่วมมือ
อันซับซ้อนนี้

ด้านที่สอง กระบวนการภายนอกได้ถูกรวมเข้ามาในห่วงโซ่คุณค่า
(Value Chain) ลูกคามีส่วนกำหนดและร่วมออกแบบผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น บางกรณีรวมถึงร่วมสร้าง
นอกจากนี้ กระบวนการเชื่อมโยงให้ชุมชนมีส่วนร่วม หรือสร้างชุมชนผู้บริโภคขึ้นมาเองก็กลายเป็นอีก
วิธีหนึ่งที่จะสร้างฐานที่หนักแน่นและยั่งยืน นั่นคือ ความชอบพอกันทางบวกทำให้บริษัทสามารถมี
ผลงานบางอย่างโดยไม่ต้องลงแรงเองก็ได้

ด้านที่สาม เกิดนวัตกรรมทั้งด้านผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตที่แพร่
ขยายไปกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้การแข่งขันด้านราคาเป็นสิ่งที่ล้าสมัย และการแข่งขันด้านคุณภาพ
กลายเป็นเรื่องปกติไป ดังนั้น ผลิตภัณฑ์จะต้องมีอัตลักษณ์ดึงดูดใจพิเศษบางประการมากกว่าแค่เรื่อง
ของคุณภาพ อาทิเช่น สามารถสร้างประสบการณ์ทางสังคมและตัวตนให้กับลูกค้าได้

5) เมธี ครองแก้ว (2003, p. 1) กล่าวว่า วิฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ส่งผล
กระทบต่อทุกคนในประเทศ แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็น
หลายภาคส่วนประสบปัญหาและทรงแนะนำให้ประชาชนชาวไทยเปลี่ยนแนวคิดทางเศรษฐกิจเพื่อ
รับมือกับปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบันและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พระราชดำรัสกลายมา
เป็นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เศรษฐกิจ
พอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว
ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะ
การพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ
ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ
อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และ

ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

6) สมศักดิ์ บุญคำ (2554, หน้า 1-2) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักที่พัฒนาโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตลอดสามทศวรรษที่ผ่านมา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางพัฒนาความสุขที่เน้นการเดินทางอยู่ในทางสายกลางสำหรับคนทุกชนชั้นทางสายกลางหมายถึงการใช้ชีวิตอย่างไม่ฟุ้งเฟ้อหรือกระเปียดกระเสียนจนเกินไป เป็นแนวคิดที่สนับสนุนคนให้บริโภคเฉพาะที่จำเป็นเลือกสินค้าอย่างรู้จักคิด และคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นและโลกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ชาติก้าวหน้าไปได้อย่างไม่ขัดกับกระแสโลกาภิวัตน์ แนวคิดนี้ช่วยสร้างวิธีการตั้งรับกับผลร้ายจากการเปลี่ยนแปลงทางการเงินที่รวดเร็วเป็นเส้นทางที่ช่วยสร้างผลลัพธ์ที่มีประโยชน์ในการพัฒนาประเทศยกย่องปรัชญาเศรษฐกิจดังกล่าวในฐานะของเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการจัดการกับลัทธิทุนนิยมโดยสร้างความยั่งยืนทางสังคม ในการทำอย่างนี้ ประเทศไทยหวังให้วิธีการดังกล่าวช่วยสร้างความเชื่อมั่นและสร้างพลังให้แก่คนและชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น เป้าหมายของปรัชญาดังกล่าวคือ วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงเพียงแค่นี้ชีวิตการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่คำนึงถึงการลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมและความยากจนลงด้วย ปรัชญานี้ยังหวังการป้องกันไม่ให้เกิดการล้มครืนทางเศรษฐกิจดังที่เกิดในปี 2540 และเป็นเครื่องมือที่มีพลังสำหรับการเคลื่อนตัวทางเศรษฐกิจ ในโลกที่ภิวัตน์ไป เราคิดหวังเสมอให้เกิดการตัดสินใจที่รวดเร็วโดยขาดการคำนึงถึงผลกระทบต่อคนอื่นและคนรุ่นที่จะตามมา เราสามารถอ้างได้ว่าระบบเศรษฐกิจที่พังทลายเกิดจากความตะกรุมตะกรามและการตัดสินใจอย่างไม่คิดของกลุ่มนายธนาคารและผู้บริหาร ผมเชื่อว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้เรามองเห็นอีกด้านมุมหนึ่งของการพัฒนาบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและหลักของความพอเพียง พวกเราควรยึดหลักสามข้อของปรัชญาดังกล่าว (การเดินทางสายกลาง ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัว) เพื่อเปลี่ยนการมองโลก พฤติกรรมและการใช้ชีวิตในระดับจุลภาคและมหัพภาค

7) เฉลิมพร พิรุฬห์สาส์น (2554, หน้า 1-2) กล่าวว่า ประเทศไทยได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารบ้านเมืองตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ปี พ.ศ. 2549-2554 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ปี พ.ศ. 2555-2559 ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะเริ่มใช้ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 คือ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 สิ้นสุดเดือนกันยายน 2559 ปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงมีหลักอยู่ 3 ประการ คือ การเดินทางสายกลาง ความรอบรู้และความเข้าใจ รวมไปถึงความยืดหยุ่นต่อความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเมื่อปัจจัยทั้งภายนอกและภายในเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่การเพาะปลูกด้วยตนเองก็เป็นผลจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การเพาะปลูกโดยยึดหลักปรัชญาดังกล่าวจะหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีซึ่งนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนทั้งในการเพาะปลูกและในการซื้อขาย

8) สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program, 2007 pp. 1-2) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทยเป็นกุญแจสำคัญในการลดความยากจน ต่อสู้กับการทุจริตและช่วยให้ประเทศต่อสู้กับความเสี่ยงทางการเงิน ตามรายงานวันนี้ หลักการดังกล่าวไขข้อข้องใจว่าทั้ง ธุรกิจ การเมือง การศึกษา เกษตรกรรม รวมถึงชีวิตประจำวันนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไรในระดับโลก นอกจากนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นเครื่องมือช่วยชุมชน องค์กร และรัฐในการจัดการกับวิถีโลกาภิวัตน์ โดยการตั้งเอาประโยชน์ออกมาให้มากที่สุดโดยลงทุนน้อยที่สุด โดยจะเน้นการตัดสินใจให้เหมาะสมเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน ความเท่าเทียมกัน และความยืดหยุ่นต่อเรื่องไม่คาดฝันอีกด้วย ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงถือเป็นยุทธศาสตร์ในการอยู่รอดที่จำเป็นอย่างยิ่งในสังคมที่มีความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและภัยคุกคามทางธรรมชาติ

9) เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2542, หน้า 95) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ประเทศในอีก 20 ปี ข้างหน้า ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544-2549) เป้าหมายของประเทศ คือ การสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจที่สมดุลกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยต้องควบคุมกระแสเศรษฐกิจตลาดเสรี ทุนนิยม บริโภคนิยม ซึ่งเป็นกระแสโลกไม่ให้ไหลบ่าไร้การควบคุม และจะต้องสร้างความเข้มแข็ง ของกระแสเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักมั่นของชุมชนท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ มีความชัดเจนว่าเป็นการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทย ซึ่งยุทธศาสตร์พัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมามีการพลิกผันไปตามการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์พัฒนาในระดับโลกตามแนวทางที่ World Bank และ IMF เสนอแนะเป็นหลัก ปัจจุบันภายหลังกาลล่มสลายของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ เมื่อ ค.ศ. 1989 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง เป็นผลโดยตรงจากการเปลี่ยนโครงสร้างระบบอำนาจในระดับโลก เนื่องมาจากการเกิดขึ้นของศูนย์ตลาดโลกใหม่ คือ แปซิฟิกกริม และเกิดกลุ่มพลังเศรษฐกิจและการเมืองใหม่ของโลกที่มีจีน ญี่ปุ่น ประเทศ NICS และเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้ง การพัฒนาการของสิ่งที่เรียกกันว่าโลกาภิวัตน์ (Globalization) สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลโดยตรงต่อการปรับยุทธศาสตร์ครั้งใหญ่ของยุทธศาสตร์พัฒนาประเทศไทย

10) สุรชัย ศิริไกร (2551, หน้า 252-298) กล่าวว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมโลก ไปในทิศทางที่เป็นสากลมากขึ้น โดยการเพิ่มขึ้นของปฏิสัมพันธ์

การพึ่งพาอาศัยกันของประชาชนประเทศต่าง ๆ (Internationalization) โดยการขยายตัวของเทคโนโลยี วิธีการผลิต การค้าและการลงทุนข้ามพรมแดน รวมถึงการมีแนวโน้มพัฒนาการไปสู่มาตรฐานของประเทศตะวันตก หรือมาตรฐานของประเทศสหรัฐอเมริกาทางด้านการเมืองและสังคม คือเป็นประชาธิปไตย เศรษฐกิจมีมนุษยชนและยอมรับระบบทุนนิยมแบบเสรีทำให้ชุมชนโลกมีภาวะทางสังคม (Social Conditions) ที่มีลักษณะพิเศษ ได้แก่ เศรษฐกิจโลก การเมืองโลก และวัฒนธรรมโลก

จากแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจทางเลือก ในเศรษฐกิจโลกทุนนิยมปัจจุบันที่เป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชน โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของแต่ละชุมชน ซึ่งในชุมชนเกษตรกรรมครอบครัวจะเป็นหน่วยผลิต แรงงาน ในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญมีเป้าหมายคือ มุ่งให้ครอบครัวพอเพียงที่จะดำรงชีพอยู่ได้และผลิตซ้ำในตัวเองได้เหลือจึงจำหน่าย เน้นการช่วยเหลือ เกื้อกูล มีการจัดสรรและแบ่งปันผลผลิต รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติกรรมสิทธิ์เอกชน ไม่มีความเด็ดขาด และเป็นระบบที่มีเครือข่ายชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก ต้องคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามสภาพความเป็นจริงที่มีพลวัตของความเปลี่ยนแปลงภายใต้ปัญหาพื้นฐานที่ว่าผลิตอะไร ผลิตอย่างไรและผลิตเพื่อใคร ซึ่งแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ตลอดจนเรื่องของคุณภาพชีวิตสวัสดิภาพ ความสามารถในการปรับตัว และเทคโนโลยี ได้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งรวมถึงเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

ตารางที่ 7 สรุปแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Self Sufficiency Economic Strategy)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
แบงทชีส์ Bagchi (1987) (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549)	ทฤษฎีว่าด้วย หลักการผลิตของเศรษฐกิจชาวนาสารระสำคัญ คือ จุดหมายของเศรษฐกิจครอบครัว คือ การประกัน การบริโภคไม่ใช่กำไร โดยมีพื้นฐานอยู่ที่การใช้แรงงาน ในครอบครัว ไม่ใช่แรงงาน	ยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทาง

ตารางที่ 7 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
สุภาวศ์ จันทวานิช, (2552)	รับจ้างโครงสร้างที่ซ่อนอยู่ในระดับลึกของกลุ่่มสังคมย่อยที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมโดยรวม และการเปลี่ยนแปลงกลไกที่ผลิตซ้ำซึ่งทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางสังคมอย่างเป็นระบบ	ทหารในการชี้ให้ประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐได้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศ เพื่อให้
บูร์ดิเออ และแวซท์เครสท์ Bourdieu & Wacquant, 1992)	ทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม สาระสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลง	ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์
รอลส์ จอห์น (Rawls John, 1921- 2002) (ประชาไท, 2553)	ทฤษฎีของความยุติธรรม สาระสำคัญคือ ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ คือ การแบ่งปันอย่างยุติธรรม (Fairness) ซึ่ง สังคมที่จะสร้างเสรีภาพและโอกาสที่เท่า เทียมกันได้ ก็ด้วยระบบประชาธิปไตย แบบมีรัฐธรรมนูญควบคู่ไปกับระบบ เศรษฐกิจแบบตลาดเสรีและมีรูปแบบของ สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย (Democracy Socialism) ในบางระดับ	
Adam Arvidsson และ Nicolai Peitersen (ปกรณัม เลิศเสถียรชัย, 2552)	ทฤษฎีเศรษฐกิจจริยธรรม (Ethical Economy) สาระสำคัญ คือ กระบวนการผลิตทางสังคม (Social Production) ในปัจจุบัน จะต้องผนวก เอามิติของคุณค่าเพิ่มมากขึ้นไปด้วย ดังนั้น จริยธรรมที่เชื่อมโยงกับสังคม จึงสามารถเพิ่มคุณค่าเข้าไปในระบบ ทุนนิยมด้วยการทำให้กระบวนการ ผลิตที่เกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น	

ตารางที่ 7 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
เมธี ครองแก้ว (2003)	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ถึงแนว การดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับทั้งในการพัฒนาและบริหาร ประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าว ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต้อ การกระทบใด ๆ อันเกิดจาก การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน	
สมศักดิ์ บุญคำ (2554)	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักที่ พัฒนา โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตลอดสามทศวรรษที่ ผ่านมาเป็นแนวทางพัฒนาความสุขที่ เน้นการเดินอยู่ในทางสายกลางสำหรับ คนทุกชนชั้น เป็นแนวคิดที่สนับสนุนคน ให้บริโภคนเฉพาะที่จำเป็นเลือกสินค้า อย่างรู้จักคิด และคำนึงถึงผลกระทบต่อ ผู้อื่นและโลก รวมทั้งปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงยังทำให้ชาติก้าวหน้าไปได้	

ตารางที่ 7 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
เฉลิมพร พิรุฬห์สาส์น (2554)	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักอยู่ 3 ประการ คือ การเดินทางสายกลาง ความรอบรู้และความเข้าใจ รวมไปถึงความยืดหยุ่นต่อความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเมื่อปัจจัยทั้งภายนอกและภายในเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่การเพาะปลูกด้วยตนเองก็เป็นผลจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การเพาะปลูกโดยยึดหลักปรัชญาดังกล่าวจะหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีซึ่งนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนทั้งในการเพาะปลูกและในการซื้อขาย	
สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program, 2550)	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทย เป็นกุญแจสำคัญในการลดความยากจน ต่อสู้กับการทุจริตและช่วยให้ประเทศต่อสู้กับความเสี่ยงทางการเงินเป็นเครื่องมือช่วยชุมชนองค์กร และรัฐในการจัดการกับวิถีโลกาภิวัตน์และเป็นยุทธศาสตร์ในการอยู่รอดที่จำเป็นอย่างยิ่งในสังคมที่มีความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและภัยคุกคามทางธรรมชาติ	
เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2542)	ยุทธศาสตร์พัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมามี การพลิกผันไปตามการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์พัฒนาในระดับโลกตามแนวทางที่ World Bank	

ตารางที่ 7 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	และ IMF เสนอแนะเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันประเทศไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์ครั้งใหญ่ อีกครั้งหนึ่ง เนื่องมาจากการเกิดขึ้นของศูนย์ตลาดโลกใหม่ คือ แปซิฟิกกริม และเกิดกลุ่มพลังเศรษฐกิจและการเมืองใหม่ของโลกที่มีจีน ญี่ปุ่น ประเทศ NICS และเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งการพัฒนาการของสิ่งที่เรียกกันว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization)	
สุรชัย ศิริไกร (2551)	โลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกไปในทิศทางที่เป็นสากลมากขึ้น โดยการขยายตัวของเทคโนโลยีวิธีการผลิตการค้า และการลงทุนข้ามพรมแดน รวมถึงการมีแนวโน้มพัฒนาการไปสู่มาตรฐานของประเทศตะวันตก คือ เป็นประชาธิปไตยเคารพสิทธิมนุษยชน และยอมรับระบบทุนนิยมแบบเสรี ทำให้ชุมชนโลกมีภาวะทางสังคม (Social Conditions) ที่มีลักษณะพิเศษ ได้แก่ เศรษฐกิจโลก การเมืองโลกและวัฒนธรรมโลก	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

จากความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์” และความหมายของคำว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” รวมถึงแนวคิดเรื่องยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปคำจำกัดความของคำว่า “ยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ได้ว่า ยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Self Sufficiency Economic Strategy) หมายถึง การใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหาร ในการชี้ให้ประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ได้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

2.1.5 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

1) ความเป็นมาของการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

การพัฒนา (Development) หมายถึงการเปลี่ยนแปลง ในทางที่ดีขึ้น (สัญญาสัญญาวิวัฒน์, 2546, หน้า 35-43) ได้เป็นคำหลักอันแสดงถึงเป้าหมายและเป็นศูนย์กลางที่กำหนดทิศทางแห่งกิจการของประเทศชาติ เมื่อประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2504 (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2504, หน้า 17-40) ซึ่งมุ่งหมายถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development) แทบทั้งสิ้น โดยมีอุตสาหกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เศรษฐกิจเจริญ และสิ่งที่จะทำให้อุตสาหกรรมเจริญก็คือเทคโนโลยี ดังนั้นเทคโนโลยี จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรม ความเจริญของประเทศต่าง ๆ วัดด้วยเรื่องความเจริญทางเทคโนโลยี เรื่องอุตสาหกรรม เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการผลิต เรื่องการบริโภค และเรื่อง การกระจายรายได้ รวมถึงการให้คำจำกัดความ คำว่าประเทศพัฒนาแล้ว (Developed) กับประเทศด้อยพัฒนา (Under Developed) หรือประเทศกำลังพัฒนา (Developing) ล้วนวัดด้วยมาตรฐานทางเศรษฐกิจที่เนื่องด้วยอุตสาหกรรม ประกอบกับคนไทยมีค่านิยมในการที่จะตามความเจริญของตะวันตก หรือประเทศอุตสาหกรรม กระแสพัฒนาของประเทศจึงเป็นไปตามกระแสการพัฒนาของโลก

การพัฒนา เริ่มจากเรื่อง เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องของเงินทอง เรื่องความเป็นอยู่ หรือเรื่องการอยู่การกิน (สิริกาญจน์ มีสุขกุลพัฒน์, 2554, หน้า 109) อุตสาหกรรมเป็นปัจจัยตัวสำคัญที่จะทำให้เศรษฐกิจเจริญ และสิ่งที่จะทำให้อุตสาหกรรมเจริญก็คือ เทคโนโลยีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรม และสิ่งที่จะทำให้เกิดความเจริญก็คือ ธรรมชาติหรือสิ่งที่เราเรียกว่าธรรมชาติ แวดล้อมนั่นเอง ซึ่งนอกจากอุตสาหกรรมจะมีผลในด้านบวกทำให้เกิดความเจริญทางวัตถุอะไรต่าง ๆ ขึ้นมากมายแล้ว แต่ก็มีผลในด้านลบเกิดขึ้นด้วย ผลที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่เจริญเป็นประเทศอุตสาหกรรมก็คือปัญหาทางสังคม และปัญหาทางจิตใจ จนกระทั่งท้ายที่สุดก็พบกับปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมแบ่งออกเป็นสองปัญหาคือ ของดีที่มีอยู่ในโลก ถูกผลาญให้หมดไป และพร้อมกันนั้นยังก่อให้เกิดของเสียสู่ระบบนิเวศ เมื่อประชากรมากขึ้นก็ยิ่งมีการเผาผลาญทรัพยากรมากขึ้นของเสียก็ถูกปล่อยออกมาเพิ่มขึ้นเท่านั้น จึงเกิดกระแส การพัฒนาแบบใหม่ คือ เรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development) (จุฑาทิพ คัลยาทับทิม, 2550, หน้า 79-83) โดยมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญเมื่อปี ค.ศ. 1972 ซึ่งประเทศต่าง ๆ รวม 113 ประเทศ มาเข้าร่วมประชุมของสหประชาชาติ ที่ชื่อว่า การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสภาพแวดล้อมของมนุษย์ (United Nation Conference on the Human Environment) ที่กรุงสตอกโฮล์ม จากจุดนี้เองจึงถือว่าเป็นการเริ่มยุคสภาพแวดล้อมนานาชาติ 20 ปีต่อมา ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1992 ก็ได้ มีการประชุมสุดยอดในเรื่องของโลก (Earth Summit) ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เป็นการประชุมครั้งที่ 2 เรียกชื่อว่า การประชุมสหประชาชาติ ว่าด้วย สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment Development) มีหัวหน้ารัฐบาลมาร่วม ประชุม 118 ประเทศ และเมื่อสิ้นสุดการประชุม 153 ประเทศได้ลงนามในสนธิสัญญา 2 ฉบับ ว่าด้วยการ ป้องกันแก้ไขปัญหาคูณภูมิผิวโลกสูงขึ้น (Global Warming) และว่าด้วยการอนุรักษ์สภาพ หลากหลายทางชีวภาพของโลก (Biological Diversity) นอกจากนั้นยังได้มีมติเห็นชอบออกประกาศ หลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และร่างแผนปฏิบัติการสำหรับทศวรรษ 1991-1999 และศตวรรษที่ 21 เพื่อ ดำเนินการให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่เรียกว่า Agenda 21 มีความยาวถึง 800 หน้า ซึ่งในที่สุดองค์การ โลกและประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลายเมื่อได้ประชุมกัน พิจารณาเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นก็ลงมติร่วมกันว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นก็เพราะการพัฒนาที่ผ่านมาอันผิดพลาด เพราะฉะนั้นจะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ ดำเนินการพัฒนาแบบใหม่ และการพัฒนาแบบใหม่นี้มีต้นกำเนิดมาเป็นสองกระแส คือ

กระแสที่หนึ่ง คือ เมื่อปี ค.ศ. 1983 สมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติได้ตั้ง กรรมธิการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า World Commission on Environment and Development อาจ จะ แปลว่า คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เป็นหน่วยงานอิสระไม่อยู่ในควบคุม ของรัฐบาลใด แม้แต่องค์การสหประชาชาติเอง กรรมการคณะนี้ได้ประชุมกันครั้งแรก เมื่อเดือน ตุลาคม ค.ศ. 1984 แล้วต่อมาได้พิมพ์รายงานนี้เสร็จเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1987 เป็นรายงานฉบับ สำคัญซึ่งเอาไปพิมพ์เป็นหนังสือชื่อว่า Our Common Future และในรายงานฉบับนี้ ชื่อว่า Sustainable Development ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง และมีการให้คำจำกัดความ ตลอดจนหรือ เสนอแนะแนวทาง และ มาตรการในการที่จะสร้าง Sustainable Development ให้สำเร็จ

กระแสที่สอง เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1986 ตามข้อเสนอขององค์การ ยูเนสโก (UNESCO-องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติ) โดยอนุมัติของสมัชชาใหญ่ได้มี มติให้ประกาศปี ค.ศ. 1988-1997 เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (World Decade for

Cultural Development) ซึ่งในครั้งนี้ได้ UNESCO เป็นผู้เสนอ ให้มีลักษณะจำเพาะเป็นการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม

จากทั้งสองกระแสดังกล่าว ซึ่งในช่วงแรกการพัฒนามุ่งแต่พัฒนาทางเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดผลร้ายต่อธรรมชาติแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่อยหรอและเกิดมลภาวะ ซึ่งเนื่องกันกับปัญหาประชากร เพราะฉะนั้นจะต้องพัฒนาให้เกิดความสมดุล มีผลยั่งยืน จึงเป็นที่มาของคำว่า Sustainable ซึ่งมีความหมายว่า เพื่อให้ทั้งเศรษฐกิจและธรรมชาติเป็นไปอย่างสมดุล นอกเหนือจากการพัฒนาในแง่ของเศรษฐกิจและธรรมชาติแล้วยังต้องคำนึงถึงมิติด้านวัฒนธรรมด้วย เนื่องจากการพัฒนาที่ผิดพลาดนั้น เพราะไปมุ่งความเจริญทางวัตถุ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการขยายตัวเติบโตในด้านปริมาณหรือด้านเศรษฐกิจที่ใช้ตัวเลขเป็นเครื่องวัด และเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญ

พระพรหมคุณาภรณ์ (2552, หน้า 2-4) ได้กล่าวเอาไว้ว่า เมื่อเติมองค์ประกอบ การพัฒนาในมิติด้านวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ ก็เป็นกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้อง เมื่อวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของการพัฒนาให้ถือคุณค่าของมนุษย์ และวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในการกำหนดวิธีการดำเนินการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์ ให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้ง การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย

2) ความหมายของคำว่า การพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาไว้ว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 779) การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี

หน่วยงานที่องค์การสหประชาชาติตั้งขึ้น คือ คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วย สิ่งแวดล้อมและพัฒนา (UN Commission on Environment and Development) ได้เขียนคำจำกัดความคำว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ไว้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2552, หน้า 63)

“Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.” แปลว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง

World Commission (ชัยยุทธ ชันทปราบ, 2545, หน้า 20) ได้ให้นิยามของคำว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน เอาไว้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนอง

ความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันโดยไม่มีข้อผ่อนปรนใด ๆ กับความสามารถที่จะต้องตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในอนาคตอีกด้วย

จุฑาทิพ คล้ายทับทิม (2550, หน้า 112) ได้ให้ความหมายว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ นโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต”

วอลเทอร์ และแฮร์ริส (Walters and Harris, 1990, p. 54) ได้ให้ความหมายของคำว่า สังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน ไว้โดยว่า “การพัฒนาแบบยั่งยืนก็เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนนั่นเอง เพราะสังคมเป็นเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ดังนั้น คำจำกัดความของคำว่า สังคมที่ยั่งยืน ก็คือ “สังคมที่ตอบสนองความต้องการของตนได้โดยไม่ทำให้สัตว์จำพวกอื่นและประชาชนรุ่นต่อ ๆ ไป ในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของเขา”

พระพรหมคุณาภรณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2552, หน้า 67) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ในหนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ว่าเป็นการพัฒนาที่เป็นแบบบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ (Balanced) เช่น การเอาภารกิจในการคุ้มครองแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มาบูรณาการเข้ากับภารกิจในการแก้ไขบรรเทาปัญหาความยากจน ถ้านำทั้งสองปัญหามาบูรณาการกันได้ก็ถือว่าเป็นลักษณะของการพัฒนาอย่างยั่งยืนหมายความว่าภารกิจหนึ่ง ได้แก่ การพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และภารกิจอีกอย่างหนึ่งคือ การแก้ไขจำกัดความยากจนหรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ “การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาติ”

การพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนด้วยความเอื้ออาทรเคารพ ซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม (ชัยยุทธ ชันขจร, 2545, หน้า 21)

แนวคิดการพัฒนาว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) United Nation Population Fund Activities (UNFPA) ได้รวบรวมความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้ (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2538, หน้า 70-71)

1) การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการความจำเป็น ในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการ หรือจำเป็นที่จะเกิดแก่ชุมชนรุ่นหลัง ๆ ด้วย ทั้งนี้ มาตรฐานการครองชีพที่เลยขีดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุด จะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่งคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว (Long-Term Sustainability)

2) การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ครอบคลุมมาตรฐานการรักษามรดกทางทรัพยากรที่ส่งต่อชนรุ่นหลัง โดยอย่างน้อยให้ได้มากพอ ๆ กับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับมา

3) การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึงตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลกโดยรวม เพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง

4) การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศวิทยาที่สามารถจะรับรองรับการดำเนินชีวิตได้ต่อไปด้วย “เศรษฐกิจที่ยั่งยืน” (Sustainable Economy) ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่ธำรงรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของตนไว้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงสามารถพัฒนาไปควบคู่กับการรักษาแหล่งทรัพยากรได้ต่อไปด้วยการปรับตัว และอาศัยการยกระดับความรู้ปรับปรุงองค์การตลอดจนปรับประสิทธิภาพเทคนิคและเซาวิปัญญญา

จากความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่เรียกว่า “ความยุติธรรมระหว่างชน 2 รุ่น (Intergenerational Equity)” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552, หน้า 219) กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นสามารถกล่าวถึงการครอบคลุมประเด็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก คือ เน้นเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีขีดจำกัด โดยมุ่งเน้นวิถีชีวิตของประชาชนที่มีเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอยู่ท่ามกลางกระแสวิกฤติเศรษฐกิจหรือเศรษฐกิจที่ปั่นป่วน โดยวิถีวิทยาของลักษณะแรกนั้น คือ “เน้นหลักความพอดี” และการตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานเท่าที่จำเป็น ลักษณะที่สอง คือ เน้นเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติไม่ได้มีไว้ เพื่อให้มนุษย์นำไปใช้อย่างฟุ่มเฟือย และล้างผลาญ วิถีวิทยาของการรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากร คือ การใช้สอยให้คุ้มค่า และใช้ให้น้อยลง อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้ กำลังเป็นที่น่าสนใจ (Currentiveness) ของมวลหมู่ธรรมชาติ เพราะความสัมพันธ์ ระหว่าง ประชากร การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การเพิ่มประชากรและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีขาดความสมดุล (Unequilibrium) อย่างไรก็ตาม วิถีวิทยาของการพัฒนาอย่างยั่งยืนควรที่จะสามารถพัฒนาได้อย่างน้อย 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศให้เป็นไปอย่างเกิดความสมดุล

ตารางที่ 8 สรุปความหมายของการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
ราชบัณฑิตยสถาน (2542)	การพัฒนา หมายถึง การทำให้ เจริญ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี	การพัฒนาสังคมแบบองค์ รวมอย่างยั่งยืน หมายถึง การทำให้กลุ่มชุมชนอยู่ รวมกัน มีความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือ วัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกัน เกิด ความ เจริญ หรือ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อย่างมี สมดุล uly ภาพ ด้าน สังคม เศรษฐกิจ
องค์การสหประชาชาติ (คณะกรรมการโลกว่าด้วย สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา/UN Commission on Environment and Development) (พระธรรม ปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2552)	การพัฒ นาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการ ของปัจจุ บัน โดยไม่ ทำ ให้ ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้อง ประนี ประ น อ ม ย อ ม ล ด ความสามารถของเขาในการที่จะ สนองความต้องการของเขาเอง	และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่ง ความเจริญดังกล่าวจะต้อง เป็นไปอย่างพร้อมเพรียงกัน และจะต้องสอดคล้องกับ เกณ ฑ์ ของ ธรรม ชา ตี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ไทย
World Commission (ชัยยุทธ ชันทปราบ, 2545)	การพัฒ นาอย่างยั่งยืน คือ รูปแบบของการพัฒ นาที่ ตอบสนองความต้องการของ มนุษย์ในปัจจุบันโดยไม่มีข้อผ่น ปรวนใด ๆ กับความสามารถที่ จะต้องตอบสนองความต้องการ ของมนุษย์ในอนาคตอีกด้วย	
จุฑาทิพ คล้ายทับทิม (2550)	การพัฒ นาอย่างยั่งยืน คือ นโยบายที่สนองความต้องการ ของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ ต้องการในอนาคต	
วอลเตอร์ แฮริส คาร์สัน (Walter Harris Carson, 1990)	การพัฒนาที่ยั่งยืน ก็เพื่อสร้างสังคม ที่ยั่งยืน คำจำกัดความของคำว่า สังคมที่ยั่งยืน คือ สังคมที่สนอง	

ตารางที่ 8 (ต่อ)

นักคิด	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	ความต้องการของตนได้โดยไม่ทำให้ สัตว์จำพวกอื่นและประชาชนรุ่น ต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดความต้องการของเขา	
พระพรหมคุณาภรณ์ (2552)	การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ เป็นแบบบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลาย ที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบ องค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balanced) เช่น การเอา ภารกิจในการคุ้มครองแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ มาบูรณาการ เข้ากับภารกิจในการแก้ไขบรรเทา ปัญหาความยากจนหรือพหุอภัย หนึ่งคือ “การทำให้กิจกรรมของ มนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของ ธรรมชาติ” นั่นเอง	
United Nations Population Fund Activities (UNFPA) (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2538)	การพัฒนายั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการ หรือความจำเป็นตามมาตรฐาน การครองชีพ โดยเป็นการพัฒนา เศรษฐกิจที่คำนึงถึงทรัพยากรและ ทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

สรุปโดยผู้วิจัย ความหมายของการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน การพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน หมายถึง การทำให้กลุ่มชุมชนอยู่ร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกัน เกิดความเจริญหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอย่างมีสมดุลยภาพด้านสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งความเจริญดังกล่าวจะต้องมิได้เกิดขึ้นกับเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่จะต้องเป็นไปอย่างพร้อมเพรียงกันในทุกภาคส่วนทั่วประเทศ โดยกิจกรรมด้านต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งการพัฒนาดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยที่ไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยใช้การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นที่จะตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม เป็นธรรม อีกทั้งยังสามารถส่งต่อทรัพยากรธรรมชาติให้แก่คนรุ่นต่อไปได้มีสิทธิใช้เช่นเดียวกับคนรุ่นปัจจุบัน

3) แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่องการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน ถือเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนซึ่งปรากฏขึ้นเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้วในรายงานความคืบหน้าหลังการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน รายงานดังกล่าวหรือที่เรียกกันว่า รายงานบรันด์ท์แลนด์ (Brundtland Report) เสนอให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และเสนอให้ดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สรยุทธ จันสุข, 2549, หน้า 1) เพื่อไม่ให้ระบบนิเวศเสียสมดุลเป็นการอนุรักษ์และป้องกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีลักษณะการพัฒนาแบบบูรณาการในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยในปี พ.ศ. 2530 The World Commission on Environment and Development ได้แนะนำแนวทางการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรโลกไว้ 7 แนวทาง ดังนี้

- 1) ฟื้นฟูความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
- 2) พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลและเหมาะสม อยู่เสมอ
- 3) คำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการด้านหน้าที่การงาน อาหาร พลังงาน น้ำ และสุขอนามัย
- 4) ควบคุมจำนวนประชากรเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน
- 5) อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร

6) ปรับปรุงเทคโนโลยีและจัดการความเสี่ยงต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

7) รวมข้อควรพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจไว้ใน

กระบวนการตัดสินใจ

ชัยวัฒน์ คงสม (2547, หน้า 185-186) ได้กล่าวเอาไว้ว่า องค์ประกอบพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1) สิ่งแวดล้อม ทำให้มีมากขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน

2) สังคม จัดสรรความเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอและจำกัดจำนวนประชากร

3) เศรษฐกิจ ควรเติบโตอย่างเหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและความสมดุลในระบบนิเวศ

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอเสนอตัวแบบหรือทฤษฎีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งหมด 8 ทฤษฎีด้วยกันดังนี้ คือ

1) ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบอ่อน (Weak Sustainable Development Approach) (สมเกียรติ วันทะนะ, 2551, หน้า 225-227) เป็นความพยายามที่จะบูรณาการการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ากับการให้ความใส่ใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญแก่ชุมชนโดยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนริเริ่มโครงการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และในขณะเดียวกันก็พยายามหามาตรการในการลดผลกระทบจากพลังอำนาจของระบบตลาดโลกที่มีต่อเศรษฐกิจของประเทศ ตัวแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบอ่อนมีอิทธิพลสำคัญในองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ และธนาคารโลก การพัฒนาตามแนวคิดนี้มองธรรมชาติโดยผ่านปรัชญาที่เน้นมนุษย์และเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric and technocratic view of nature) นั่นคือ ความมั่งคั่งและทรัพยากรธรรมชาติมีไว้เพื่อให้มนุษย์ใช้ประโยชน์ การสร้างประโยชน์จากธรรมชาติที่ดีและเหมาะสมที่สุดคือการกระทำโดยผู้จัดการผู้รู้แจ้ง (Enlightened Managers) ผู้สามารถเลือกหยิบเทคโนโลยีและเครื่องมือการบริหารมาใช้ได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาแนวนี้พยายามผสมผสานเทคโนโลยีแบบที่ใช้ทุนสูงกับแบบใช้แรงงานหนาแน่นเข้าด้วยกันตามความเหมาะสมของแต่ละโอกาสในแง่สถาบันต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งการพัฒนาแนวนี้ไม่ได้ปรับเปลี่ยนอะไรมากนัก รวมทั้ง ความเสมอภาคเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจของคนในสังคม การริเริ่มกระบวนการเจรจาต่อรองระหว่างรัฐกับกลุ่มเคลื่อนไหวมักริเริ่มจากข้างบนหรือชนชั้นนำเป็นหลัก (Top-Down Initiatives)

2) ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบเข้ม (Strong Sustainable Development Approach) (สมเกียรติ วันทะนะ, 2551 หน้า 227-228) การพัฒนาตัวแบบนี้ถือว่า การพิทักษ์ปกป้อง

สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ต้องทำให้ได้ก่อนจึงจะมีการพัฒนาเศรษฐกิจได้ แม้การพัฒนาเศรษฐกิจจะยังคงเน้นการเจริญเติบโต ก็ไม่ใช่ความเจริญเติบโตในทางปริมาณ แต่เป็นในทางคุณภาพ (Qualitative Growth) เป็นการพัฒนาที่ใช้เครื่องมือเชิงนโยบายหลายประการ เพื่อมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมการผลิต และการบริโภคของผู้คนในสังคม ได้แก่มาตรการทางกฎหมายในการใช้ที่ดิน แรงจูงใจทางการเงินและภาษีแก่ผู้ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผู้ก่อกมลภาวะ รวมทั้งการรณรงค์ให้ข้อมูล ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ และการชักชวน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบเข้มเน้นการให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจมากขึ้นกว่าตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบอ่อน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกมองว่าต้องได้รับการปกป้องรักษาให้คงสภาพอยู่ได้โดยอาศัยความสามารถในการจัดการของมนุษย์ธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์จะจัดการของมนุษย์ธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์จะจัดการใช้ตามอำเภอใจ มาตรการเชิงนโยบายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมลักษณะเป็นการบูรณาการจากหลายภาคส่วนหรือหลายภาคส่วนหรือหลายมิติเข้าด้วยกันเทคโนโลยีที่ใช้เป็นแบบที่เรียกว่าเทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology) ซึ่งมีการผสมผสานสถาบันใหม่ ๆ ที่จะเปลี่ยนโครงสร้างของอำนาจในสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในระยะยาวการพัฒนาแบบนี้เริ่มสร้างความเข้มแข็งให้แก่นโยบายการกระจายรายได้ และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้คนอย่างจริงจัง และเปิดโอกาสให้มีการเจรจาต่อรองเรื่องสิ่งแวดล้อมต่อรัฐได้อย่างเสรี ในตัวแบบนี้ปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนาเริ่มโน้มเอียงไปในทางที่ถือว่าสภาพนิเวศหรือสิ่งมีชีวิตทั้งหมดเป็นศูนย์กลางมากกว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบอ่อน

3) ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพระเทพโสมถ (ประยูร ธัมมจิตโต) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551, หน้า 164) เป็นตัวแบบที่เป็นของนักคิดที่เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาโดยอ้างความจริงจากธรรมะซึ่งมีคุณค่าอยู่ในตัวอยู่แล้ว เพราะธรรมะหรือที่ตรง คือ พุทธธรรมเป็นสัจธรรม (Truth) เป็นธรรมชาติ การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามตัวแบบนี้ พอสรุปได้ดังนี้ คือ ต้องเป็นการพัฒนาที่เป็นสัมมาพัฒนา คือ การพัฒนาที่ถูกทางโดยถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง แล้วเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมารับใช้ มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และการพัฒนาที่สมพัฒนา คือ การพัฒนาที่สมดุลต้องมีความสมดุลในสามส่วน คือ มนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสมดุลนั้นจะต้องเป็นความสมดุลสองชั้น คือ สมดุลในแต่ละส่วน และสมดุลทั้งสามส่วน คือ ให้การพัฒนาแต่ละส่วนดำเนินไปอย่างได้สัดส่วนระหว่างกัน ไม่มากไม่น้อยไปกว่ากัน นัยหนึ่งเป็นการสมดุลแบบเคลื่อนที่ (Moving Equilibrium) ไปด้วยกัน ข้อสำคัญ มนุษย์สมบูรณ์ ควรเป็นมนุษย์ที่มีความรู้ทางโลก และทางธรรมควบคู่กัน โดยคำว่า “มี” ให้หมายถึง การปฏิบัติทั้งความรู้ทางโลกและทางธรรม

4) ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) หรือเรียกว่า ตัวแบบการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552, หน้า 225-242) เป็น

พระนักปราชญ์ที่มีความลึกซึ้งในพุทธธรรมมีพื้นความรู้ทางโลก ซึ่งความรู้ในทั้งสองโลกทำให้ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่เป็นแต่เพียงความจริงทางธรรมหรือสังฆธรรม แต่ได้แสดงให้เห็นการใช้ประโยชน์ทางโลกด้วย ตัวแบบของพระพรหมคุณาภรณ์เป็นเช่นเดียวกับตัวแบบของพระเทพโสภณที่ยังไม่ได้ถือวาทะเป็นทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ในแง่ที่ว่ายังไม่ได้มีการพิสูจน์ความถูกต้องด้วยหลักฐานประจักษ์ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพระพรหมคุณาภรณ์เป็นการบูรณาการของการพัฒนาทุก ๆ ด้าน อย่างเป็นองค์รวม เรียกว่าการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งเนื้อหาโดยสังเขปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างเป็นองค์รวม เรียกว่าการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งเนื้อหาโดยสังเขปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างเป็นองค์รวมนี้ประกอบด้วย 4 ปัจจัย หรือระบบดังนี้

1. ระบบมนุษย์ ตัวแบบนี้คือ มนุษย์เป็นศูนย์กลาง มนุษย์มีธรรมชาติเป็นผู้มีเจตจำนงหรือมีความต้องการ จะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความต้องการประเภทขั้นต่ำ (ความต้องการที่ดี และพอดี) การพัฒนามนุษย์ต้องพัฒนาให้ครบ 4 ด้าน คือ พัฒนากายพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา เพราะมนุษย์เมื่อได้รับการพัฒนาแล้วก็จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ระบบสังคม จะต้องทำให้สังคมเป็นกลุ่มคนที่มีระบบระเบียบยุติธรรม ส่งเสริมการทำดี เชื้อต่อการทำประโยชน์ให้แก่กันและกัน มีความมั่นคง และมีสันติภาพ ไม่ทำลายธรรมชาติเกื้อหนุนธรรมชาติระบบการต่าง ๆ ทางสังคมนั้นเป็นการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่จะช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติทำงานหรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่มวลมนุษย์ การจำแนกเป็นระบบย่อยต่าง ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ก็เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลังและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นระบบเหล่านั้นทั้งหมดจะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ในความเป็นจริงแห่งกฎธรรมดอันเดียวกัน การที่ระบบเหล่านั้นตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ไม่เข้าถึงความจริงแท้และอยู่บนฐานของทฤษฎีที่แบ่งแตกแยกต่างกัน ก็คือ เครื่องบงบอกให้ทราบว่าการเหล่านั้นจะไม่นำไปสู่ผลที่มุ่งหมาย และจะไม่เป็นระบบที่ยั่งยืน แต่หากระบบทางสังคม เช่น เศรษฐกิจเจริญเติบโต สภาพบ้านเมืองสงบเรียบร้อยจากการเมืองการปกครองที่ได้ผลนั้น ก็ไม่ใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นสภาพแวดล้อมเป็นบรรยากาศและเป็นปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อเอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเข้าถึงชีวิตที่ดีงามความมีอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง

3. ระบบธรรมชาติ มนุษย์นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม แล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์จึงไม่ควรคิดเอาชนะธรรมชาติ ทำลายธรรมชาติ หากควรมีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติกลมกลืนกับธรรมชาติแล้วอนุรักษ์ธรรมชาติธรรมชาติก็จะเป็นแหล่งอำนวย

ความงาม ความรื่นรมย์ ช่วยพัฒนาจิตใจ และปัญญาของมนุษย์ ให้มองตัวเอง เป็นส่วนหนึ่งของ
ธรรมชาติ ความประสานเกื้อกูลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติก็จะเกิดตามมา

4. ระบบเทคโนโลยี เทคโนโลยีเป็นเครื่องขยายอินทรีย์มนุษย์ ทำให้ขีด
ความสามารถของมนุษย์ บำรุงบำรุงความสะดวกรสบายให้กับมนุษย์ การพัฒนาเทคโนโลยีมีทั้งส่วนที่
เป็นผู้ผลิต และเป็นผู้ใช้ การใช้ต้องมุ่งคุณค่าแท้ คือ ใช้เทคโนโลยีอย่างเต็มความสามารถของมัน
ในการพัฒนามนุษย์ สังคม และธรรมชาติ

ตัวแบบนี้ให้มองปัจจัยทั้ง 4 อย่างเชื่อมโยงกัน โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง
ให้พัฒนาแต่ละระบบเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน คือ มนุษย์ทำประโยชน์ตน ประโยชน์สังคม ประโยชน์
ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ขณะที่สังคมก็มีสันติภาพ แล้วเชื่อมต่อกับมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี
การพัฒนาที่เกิดขึ้นก็จะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552, หน้า 242)

5) ตัวแบบพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์,
2551 หน้า 80) การพัฒนาของพระองค์ท่านมีเป้าหมายทำให้คนพัฒนาเพื่อเป็นคนเจริญ หมายถึงให้มี
ความรู้ความชำนาญในวิชาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเลี้ยงตัวเอง มีความรู้ความชำนาญอื่นที่ดำรง
ในการดำรงชีวิตในสังคม เช่น การเห็นแก่ผู้อื่นตามสมควรไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียวหลักการพัฒนาที่
พระองค์ทรงยึดเป็นแนวทางในการทำงานของพระองค์ มีอยู่ 10 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. หลักการช่วยตนเอง พึ่งตนเอง
2. หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่แล้วค่อย ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้
ดีขึ้นพระองค์ทรงไม่นิยมให้เปลี่ยนแปลงอย่างทันทีทันใด
3. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้มีการเรียนรู้
4. หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น
5. หลักวัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น
6. หลักประสิทธิภาพ
7. หลักประสานงาน
8. หลักทำงานเชิงรุก
9. หลักคุณธรรมและศิลปะ
10. หลักเชื่อมประสานด้านเวลา

6) ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สรรพศิลปศาสตราจารย์,
2539, หน้า 1) เป็นทฤษฎีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษาวิธีการพัฒนาเพื่อประชากรใน
ภาคเกษตร เพื่อให้มีการจัดการที่ดิน และนำไปเกิดประโยชน์สูงสุด พระราชดำรินี้เรียกว่า “ทฤษฎีใหม่”
ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารจัดการ โดยมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลง

เล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร มีการคำนวณโดยหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่กักเก็บให้เพียงพอต่อการเพาะปลูกที่เหมาะสมตลอดปีมีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย และการพัฒนาตามแบบทฤษฎีใหม่นี้ได้แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น เป็นการจัดสรรพื้นที่อาศัยและที่ทำกิน แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

- พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ขุดสระเก็บกักน้ำ
- พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30% ปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี
- พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30% ปลูกผลไม้ ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน
- พื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทาง และโรงเรียน

2. ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เป็นทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง ซึ่งอยู่ในรูปของการรวมกลุ่ม หรือสหกรณ์ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้านการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

3. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม เป็นเรื่องของการประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้านเอกชน มาใช้ในการลงทุน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานร่วมกัน จะเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

จาก 3 ทฤษฎี ซึ่งเป็นทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้ประชาชนพออยู่พอกิน พอสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัดไม่อดอยาก และเลี้ยงตนได้ตามหลักปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” สามารถที่จะพึ่งตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่งและสามารถสร้างรายได้ให้พออยู่พอเพียงและร่ำรวยขึ้นได้

7) การพึ่งตนเองแบบพัฒนาชุมชนชนบท (Double-Tiered TERMS MODEL of Rural Community Self-Reliance) เป็นทฤษฎีที่แสดงว่าการพัฒนาสังคมต้องพัฒนาอย่างสัมพันธ์กันระหว่างการพึ่งตนเอง และการพัฒนา ด้านการพึ่งตนเอง มีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ เทคโนโลยี (Technology) เศรษฐกิจ (Economic) ทรัพยากร (Resource) จิตใจของคน (Mental) สังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural) โดยย่อเป็น TERMS ทั้ง 5 องค์ประกอบ จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ สำหรับการพัฒนาได้แบ่งการพัฒนาเป็น 4 ประการ ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551, หน้า 99-107)

1. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง Functional Matrix (ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่) หมายถึงการทำหน้าที่ของ Terms แต่ละตัว ที่มีการทำหน้าที่เพื่อผลประโยชน์เฉพาะตนและขณะเดียวกันก็จะทำประโยชน์แก่ตัวองค์ประกอบในโครงสร้างนี้หรือระหว่าง 5 องค์ ประกอบนี้ด้วย

2. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดจาก BAN (Balance, Ability, Networking) เป็นกระบวนการสร้างการพัฒนาและการพึ่งตนเอง ที่จะต้องมีกิจกรรม 3 อย่างควบคู่กันไป คือ การสร้างความสมดุลในแต่ละตัวของ Terms และความสามารถในการจัดการชุมชน (community management) เหมือนกับการจัดการในบริษัทจำกัดทีเดียวและสร้างวงจรของมิตรภาพระหว่างชุมชนเช่นเดียวกับที่เอกชนต้องมีเพื่อน ชุมชนก็ต้องมีเพื่อนไว้เป็นคู่คิดช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดจาก PAR (Participatory Action Research) หมายถึง การพึ่งตนเอง และการพัฒนาของชุมชนจะต้องมีกิจกรรมหลัก 2 ประเภทควบคู่กันไป คือกันไป คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองและพัฒนา (Action) และทำการวิจัย เช่น การประเมินผลงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ คำว่า การมีส่วนร่วม (Participatory) หมายถึงว่าทั้งนักพัฒนา นักวิชาการ ไม่ว่าจะป็นราชการหรือเอกชน รวมทั้งประชาชนชาวบ้านจะต้องเข้าร่วมกันทำงานพัฒนาและพึ่งตนเอง คือ ทั้งปรึกษาหารือ วางแผน ดำเนินการ ประเมินผลไปด้วยกันตลอดเวลา

4. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดจาก Resocialization การขัดเกลาทางสังคมครั้งใหม่ เป็นประโยชน์ต่อการพึ่งตนเองได้ เพราะการขัดเกลาทางสังคมก็คือ การศึกษา เพียงแต่เป็นการศึกษาอย่างกว้างขวาง การที่ต้องมีการขัดเกลาครั้งใหม่เพราะคนในชุมชนได้มีการขัดเกลามาก่อนแล้ว โดยเฉพาะทำให้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างท่วมท้นและกะทันหันหลงลืมหรือละเลยวัฒนธรรมไทยอันนุ่มนวลร่มเย็นเสียไปทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย การขัดเกลาทางสังคมครั้งใหม่จะพยายามหันเหประชาชนมาหรือฟื้นฟูและดำเนินชีวิตแบบไทยสิ่งเหล่านี้ย่อมจะช่วยทำให้พึ่งตนเองได้อีกทางหนึ่ง

8) ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2539 หน้า 35-117) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาสังคม รวมทั้งเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา และอื่น ๆ

ดังนั้น ตัวแบบที่นำมาเสนอนี้ จึงเป็นสิ่งได้รับการพัฒนาซึ่งเริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และใช้มาจนปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ มีความยุติธรรม มีความเมตตา กรุณา และเคารพในสิทธิมนุษยชน
2. เป็นสังคมที่ทุกคนมีความสุข ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง คนมีความรู้ รู้จักตนเอง และรู้เท่าทันโลก
3. เป็นสังคมที่สันติ ไม่มีความขัดแย้งรุนแรง ประชาชาติมีความมั่นคง
4. เป็นสังคมที่มีการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539, หน้า 35-117)

1. คนพัฒนา คือ คนที่มีคุณภาพ (เก่ง) คนที่มีคุณธรรม (ดี) และคนที่มีความสุข (มีคุณภาพชีวิตที่ดี สุขกาย สบายใจ)
2. องค์การสังคมเข้มแข็ง ที่สภาพัฒน์ฯ เน้นเป็นการเฉพาะ คือ ครอบคลุมอบอุ่นชุมชนเข้มแข็ง รวมถึงองค์การทางสังคมประเภทอื่น เช่น กลุ่มสังคม (Social Group) ในรูปของกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ
3. ความสมดุลของการพัฒนาระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวแก้ไขข้อที่ว่า สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน ตรงนี้จะเห็นว่าสภาพัฒน์ฯ มุ่งพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึง สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อันหมายถึง ดิน น้ำ ป่า เขา อากาศ เป็นต้น

ตารางที่ 9 สรุปแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

ทฤษฎี/ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน	แนวคิด	สรุปภาพรวม
รายงานบรันด์ท์แลนด์ (Brundtland Report) โดย The World Commission on Environment and Development (สรยุทธ จันสุข, 2549)	การอนุรักษ์และป้องกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในลักษณะของการพัฒนาแบบบูรณาการ ในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยได้แนะนำแนวทางการมีคุณภาพชีวิตที่	การพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการในด้านต่างๆ ให้มีความสมดุล โดยมีปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ คน ต้องพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ทฤษฎี/ตัวแบบการพัฒนา อย่างยั่งยืน	แนวคิด	สรุปภาพรวม
	ดีของประชากรโลกไว้ 7 แนวทาง	และจิตใจให้เป็นคนที่มี
องค์ประกอบพื้นฐานของ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (ชัยวัฒน์ คงสม, 2547)	คนพัฒนา องค์การสังคมเข้มแข็ง ความสมดุลของการพัฒนาระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม	คุณธรรมจริยธรรม ต่อมา จึงเป็นการพัฒนาแบบ ช่วยเหลือพึ่งพากัน
ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน แบบอ่อน (Weak Sustainable Development Approach) (สมเกียรติ วันทะนะ, 2551)	บูรณาการการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ แบบทุนนิยม เข้ากับ สิ่งแวดล้อมและชุมชน โดยให้ชุมชน พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	
ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน แบบเข้ม (Strong Sustainable Development Approach) (สมเกียรติ วันทะนะ, 2551)	ต้องมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมก่อน และเป็นการพัฒนาการเจริญเติบโต ในทางคุณภาพ (Qualitative Growth) และการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบ เข้มเน้นการให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ทางเศรษฐกิจมากขึ้น	
ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธีรมจิตโต) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551)	เป็นตัวแบบที่อ้างความจริงจากธรรมชาติ เป็นการพัฒนาที่เป็นสัมมาพัฒนา คือ การพัฒนาที่สมดุลทั้งมนุษย์ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม	
ตัวแบบการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนของพระพรหม คุณาภรณ์ (2552)	เป็นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วยคนที่เป็นศูนย์กลาง การพัฒนา ระบบสังคม ระบบ เศรษฐกิจ และระบบธรรมชาติ	
ตัวแบบการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนของ	มีเป้าหมายคือ การทำให้คนพัฒนา เพื่อเป็นคนเจริญ หมายถึง ให้มี	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ทฤษฎี/ตัวแบบการพัฒนา อย่างยั่งยืน	แนวคิด	สรุปภาพรวม
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549)	ความรู้ความชำนาญในวิชาชีพ อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเลี้ยงตัวเอง มี ความรู้ความชำนาญอื่นที่ดำรง ในการดำรงชีวิตในสังคม	
ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สรรพศิลป์ ศาสตราภิรักษ์, 2539)	แบ่งการพัฒนาเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นแรก เพื่อการพึ่งตนเองจัดสรรที่อยู่อาศัย และที่ทำกินชั้นที่สองเป็นการพึ่งพา อาศัยกันโดยการรวมกลุ่ม ชั้นที่ สามเป็นการประสานงานกันระหว่าง กลุ่มเพื่อจัดหาทุนและการพัฒนา คุณภาพชีวิต	
ทฤษฎีการพึ่งตนเองแบบ พัฒนาของชุมชนชนบท	เป็นการพึ่งตนเองและการพัฒนา อย่างมีความสัมพันธ์กันใน	
(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551)	องค์ประกอบทั้ง 5 คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร คน และสังคม วัฒนธรรม	
ตัวแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539)	เป็นการพัฒนาให้สังคมสันติ มี สมรรถภาพและมีความสุขก็จะ ทำให้สังคมมีการพัฒนาอย่างสมดุล ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม	

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

สรุปโดยผู้วิจัย การพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการในด้านต่าง ๆ ให้มีความสมดุล โดยมีปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ คน ต้องพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาถ้าคนได้รับการพัฒนาแล้วด้านต่าง ๆ ก็ย่อมพัฒนาตามไปด้วย เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนขั้นต้นก็เพื่อให้พึ่งตนเองได้ก่อน ต่อมาจึงเป็นการพัฒนาแบบช่วยเหลือพึ่งพากันและสุดท้ายคือเป็นการพัฒนาอย่างประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งยั่งยืนและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น สำหรับการพัฒนาด้านต่าง ๆ คือ ด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี ทรัพยากรคน และสังคมวัฒนธรรม จะต้องสอดคล้องบูรณาการทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม หมายถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจต้องเป็นเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับธรรมชาติไม่เอาเปรียบธรรมชาติหากต้องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจแล้วทำให้สิ่งแวดล้อมเสียไปเช่นนี้ แล้วยอมไม่ใช้การพัฒนาอย่างยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจต้องเป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่เห็นแก่ตัวเป็นระบบที่เกื้อกูลกันทำแบบพอประมาณเท่าที่ความสามารถของทรัพยากรธรรมชาติจะรองรับได้และเพียงพอแก่การบริโภคเท่านั้นไม่ใช้ผลผลิตออกมาเกินความต้องการที่จะบริโภคเพราะยิ่งผลิตมากเท่าใดก็ต้องใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมากเท่านั้น ประการสำคัญก็จะต้องมีของเสียที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุที่สร้างมลพิษ ทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ทางด้านสังคมวัฒนธรรมต้องมีการสร้างค่านิยมเรื่องความเป็นอยู่และการบริโภคไม่ให้ฟุ้งเฟ้อหลงไปตามกระแสของสังคม ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

- 1) สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาได้ตามกาลเวลาที่เหมาะสม
- 2) คำนึงถึงความเท่าเทียมกันและความยุติธรรม
- 3) เป็นแผนงานที่ใช้ระยะยาวได้และมีแผนป้องกันไว้ล่วงหน้า
- 4) มีการคิดเชื่อมโยงระบบและเกี่ยวเนื่องทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

5) แนวทางการจัดการต้องไม่ใช่รูปแบบสำเร็จตายตัว มีความแตกต่างกันตามลักษณะของแต่ละท้องถิ่น ระยะเวลา และการผสมผสานกันของค่านิยมและทรัพยากร

4) กองทัพบกกับการพัฒนาประเทศ

ทหาร คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาความมั่นคงของชาติไว้ ถือว่าเป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งซึ่งอยู่กับชาติมาตั้งแต่ก่อกำเนิดขึ้น และเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างมากต่อความอยู่รอดของประเทศชาติบ้านเมือง

ในปัจจุบันสถานการณ์โลกได้เปลี่ยนแปลงไป โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งแบบการเผชิญหน้าโดยการใช้อำนาจกันมีแนวโน้มที่จะเกิดน้อยลงขณะที่ได้มีการต่อสู้กันโดยใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมมากขึ้น ทหาร ผู้ที่มีหน้าที่รักษาความมั่นคงของชาติ จึงต้อง

ปรับเปลี่ยนนโยบายกันขนานใหญ่ จากเดิมที่มีภารกิจหลักคือการรักษาความมั่นคงของชาติโดยการใช้อำกำลังทหาร ซึ่งเป็นการดำเนินนโยบายแบบตรง ก็ได้มีการปรับปรุงหันมาใช้นโยบายโดยอ้อมมากขึ้น อาศัยความร่วมมือกับรัฐบาลจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคง นอกจากเรื่องของ การปะทะกันโดยใช้กำลังทหารแล้ว ยังมีปัญหาในเรื่องยาเสพติด การหลบหนีเข้าเมืองอีกด้วย นอกจากนั้นทหารก็ยังได้เพิ่มเติมภารกิจสำคัญอีกภารกิจหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ทหารได้เข้าไปทำการพัฒนาทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ชนบท พื้นที่เมือง เช่น การทำ ค่ายอาสาพัฒนาชุมชน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การจัดตั้งหน่วยพัฒนาเคลื่อนที่ เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่หน่วยทหารพัฒนาให้แก่ประชาชน สังคม นอกจากนี้ทหารยังได้ พัฒนาหน่วยของตนเพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานช่วยเหลือประชาชน พัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จาก การพัฒนาคุณภาพชีวิตกำลังพลในด้านต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งภารกิจของกองทัพบกในการช่วยพัฒนา ประเทศสามารถสรุปได้ดังนี้ (กองทัพบก, 2552, หน้า 41-46)

1) การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ปี พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นภัยพิบัติน้ำท่วมที่รุนแรงครั้งใหญ่ที่สุดของประเทศไทยและกรุงเทพมหานคร ในรอบหลายสิบปี สร้างความเสียหายต่อทุกภาคส่วนทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม การท่องเที่ยว และภาคครัวเรือน ซึ่งตลอดช่วงที่เกิดอุทกภัย รัฐบาลได้มอบหมายให้กองทัพบกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดตั้ง 4 กลุ่มภารกิจหลัก เพื่อให้การแก้ปัญหาอุทกภัยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คือ ชุดปกป้องพื้นที่ที่น้ำยังไม่ท่วม ทีมงานอพยพ ชุดทำงานส่งอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคและกลุ่มงานผันน้ำ ดังนั้น กองทัพบกจึงได้สั่งการให้ทุกหน่วยในบังคับบัญชาร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบอุทกภัย ทั้งด้าน การป้องกันน้ำท่วมในเขตที่มีความเสี่ยง การซ่อมแซม และ กู้คืน การอพยพประชาชนและการช่วยเหลือบริการประชาชนตลอดจนฟื้นฟูสภาพจิตใจอย่างเต็มที่

2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการปฏิบัติในการป้องกัน และปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า การฟื้นฟูสภาพป่า การอนุรักษ์สัตว์ป่า การปลูกฝังให้ราษฎรรักป่าอยู่ร่วมกับป่าโดยพึ่งพาอาศัยกันอย่างยั่งยืน เช่น โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ผานาง-ผาเกิ้ง ตำบลอินทร์แปลง กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย เป็นต้น (กองทัพบก, 2552, หน้า 45)

3) การช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง ซึ่งเป็นความร่วมมือของ 5 หน่วยงาน ได้แก่ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) การประปาส่วนภูมิภาค และกองทัพบก ร่วมกันจัดทำโครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งตามโครงการ “ราษฎร์ รัฐ

ร่วมใจช่วยภัยแล้ง” เป็นประจำทุกปี ด้วยการนำศักยภาพของแต่ละหน่วยงานมาให้ความช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนแก่ผู้ประสบภัยแล้ง โดยใช้กำลังพล ทรัพยากร เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ขนส่งน้ำอุปโภคบริโภค เข้าให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล และทุรกันดาร ที่หน่วยงานอื่น ๆ ไม่สามารถเข้าไปให้การช่วยเหลือได้ (กองทัพบก, 2552, หน้า 41)

4) การช่วยเหลือผู้ประสบภัยหนาว จากความกดอากาศสูงกำลังแรงปกคลุมประเทศไทยตอนบน และทำให้เกิดสถานการณ์ภัยหนาวในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก ในห้วงปลายปี 51 ถึงต้นปี 52 มีพื้นที่ประสบภัย 30 จังหวัด ศูนย์บรรเทาสาธารณภัยกองทัพบกได้จัดหาผ้าห่มจำนวน 110,000 ผืน และได้แจกจ่ายให้กับศูนย์บรรเทาสาธารณภัย กองทัพภาคที่ 1-4 เพื่อบรรเทาทุกข์ให้กับผู้ประสบภัยในพื้นที่รับผิดชอบให้เป็นไปโดยทั่วถึง โดยเน้นให้ดำเนินการในพื้นที่ที่ไม่เคยได้รับผ้าห่มกันหนาวมาก่อน และต้องเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลทุรกันดารซึ่งส่วนราชการอื่นไม่สามารถให้การช่วยเหลือได้ (กองทัพบก, 2552, หน้า 42)

5) การให้บริการทางการแพทย์ กองทัพบก ร่วมกับกรมแพทย์ทหารบกได้ดำเนินกิจกรรมทางการแพทย์เพื่อช่วยเหลือกำลังพลที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนให้บริการทางสุขภาพแก่กำลังพลและครอบครัวในหน่วยทหาร ตลอดจนประชาชนทั่วไป โดยมีโครงการสำคัญ ๆ ได้แก่ (กองทัพบก, 2552, หน้า 42-43)

1. โครงการ “หมออ่วมกู้ชีพ” เป็นโครงการที่มีเป้าหมายให้กำลังพลทุกนายที่ปฏิบัติราชการสนามมีสุขภาพกายและจิตใจที่สมบูรณ์ และหากได้รับบาดเจ็บก็จะได้รับการช่วยเหลือและการส่งกลับอย่างถูกต้องรวดเร็ว โดยจัดวิทยากรไปอบรมให้ความรู้และทำการฝึกเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลและการดูแลสุขภาพให้กับกำลังพลในหน่วยทหารต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ โครงการ “หมออ่วมกู้ชีพ” มุ่งช่วยลดการสูญเสียจากการปฏิบัติหน้าที่หรือการป่วยเจ็บ (กองทัพบก, 2552, หน้า 42)

2. โครงการ “หมออ่วมมาแล้ว” มุ่งสร้างเสริมสุขภาพกำลังพลและครอบครัวให้มีสุขภาพที่ดีและมีความพึงพอใจในการเลือกใช้บริการจากโรงพยาบาลกองทัพบก เมื่อยามเจ็บป่วย โดยจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ออกไปให้บริการ ณ ที่ตั้งหน่วยทหาร หรือชุมชนทหารซึ่งบริการทางการแพทย์ ประกอบด้วย การตรวจสุขภาพประจำปี การตรวจโรคทั่วไป และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ สำหรับโรงพยาบาลกองทัพบกบางแห่งที่มีขีดความสามารถเพียงพอ อาจมีบริการเสริม ได้แก่ ตรวจสุขภาพช่องปาก ฟันเข็ม หรือตรวจวัดสายตาด้วย (กองทัพบก, 2552, หน้า 43)

3. โครงการ “หมออ่วมช่วยชีวิต” เป็นอีกโครงการหนึ่งที่สนับสนุนภารกิจของกองทัพบกในด้านการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยการเผยแพร่อบรม

ความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาล และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง (กองทัพบก, 2552, หน้า 43)

สรุปโดยผู้วิจัย จะเห็นได้ว่าทหารเป็นสถาบันที่สำคัญของประเทศ โดยในปัจจุบัน ได้มีภารกิจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมช่วยในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการพัฒนาภายในองค์กรทหารเอง ซึ่งส่งผลให้องค์กรหรือสถาบันทหารมีความมั่นคง มีประสิทธิภาพ สามารถปฏิบัติหน้าที่สำคัญ คือ รักษาความมั่นคงของประเทศชาติได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2.1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) งานวิจัยของต่างประเทศ

1. งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม

แบส (Bass, 1988, pp. 73-87) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินภาวะผู้นำตามการรับรู้และตามความคาดหวังของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง ใช้วิธีการศึกษาโดยให้ผู้บริหารระดับต้น ประเมินผู้บริหารระดับกลาง และผู้บริหารระดับกลางประเมินผู้บริหารระดับสูง ผลการศึกษาพบว่า การแสดงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยนของผู้บริหารระดับกลาง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการแสดงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยนของผู้บริหารระดับสูง ส่วนการแสดงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารระดับสูงมีความสูงกว่า ผู้บริหารระดับกลาง และการแสดงออกภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านการสร้างบารมี การคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคคล การกระตุ้นปัญญา และการแสดงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านการให้รางวัลตามสถานการณ์ของผู้บริหารระดับสูง ตามความคาดหวังของผู้บริหารระดับกลางมีระดับสูงกว่าการรับรู้ ส่วนการจัดการโดยมีข้อยกเว้นของผู้บริหารระดับสูงตามความคาดหวัง มีระดับต่ำกว่าการรับรู้

ทิชี่ (Tichy, 1990, pp. 198-213) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากผู้บริหาร 12 องค์กร ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำที่จะเผชิญกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ ให้ความเคารพต่อความเห็นที่แตกต่างกัน มีการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นทั้งจากภายในและภายนอกองค์กร ทั้งจะต้องมีวิสัยทัศน์และมีระบบในการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

โบม และสแปโรว์ (Boam & Sparrow, 1992, p. 102) ได้ศึกษางานวิจัยที่พยายามหาพิสูจน์ให้เห็นว่า ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวขององค์กรทางธุรกิจเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงสมรรถนะ และปัจจัยทางจิตวิทยา ทั้งในส่วนของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) คือ ตัวผู้ประกอบการ หรือผู้ให้บริการ ซึ่งครอบคลุมถึงวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ ความรู้ ทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ในการบริหารงานด้วย

สแตนฮอฟ และเบิร์กเกสส์ (Steinhoff & Burgess, 1986, p. 206) ได้วิจัยเชิงสำรวจถึงปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจการผลิต ทั้งขนาดย่อม และขนาดย่อม ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ภูมิหลังของผู้ประกอบการหรือให้ผู้บริการนั้นต้องมีประสบการณ์ มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติการ มีความเพียงพอของแรงงาน และความได้เปรียบทางการแข่งขันที่เป็นปัจจัยที่มีอำนาจในการตัดสินใจความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นได้

ตารางที่ 10 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคมของต่างประเทศ

ผู้วิจัย	เรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย
แบส (Bass, 1981)	ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินภาวะผู้นำตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของผู้ใต้บังคับบัญชา
ทิจี (Tichy, 1990)	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากผู้บริหาร 12 องค์การ
โบม และ สแปโรว์ (Boam & Sparrow, 1992)	ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวขององค์การทางธุรกิจเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงสมรรถนะ และปัจจัยทางจิตวิทยา ทั้งในส่วนของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply)
สแตนฮอฟ และเบิร์กเกสส์ (Steinhoff & Burgess, 1986)	ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจการผลิต ทั้งขนาดย่อมและขนาดย่อม ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

2. งานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การผลิตสินค้าที่ใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะของท้องถิ่น หรือ “One Village-One Product” (OVOP) เกิดขึ้น ณ จังหวัดโออิตะ ซึ่งเป็นจังหวัดเล็ก ๆ บน เกาะคิวชู (Kyushu) ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่นใกล้กับไต้หวันและเกาหลี (เมเนเจอร์ออนไลน์, 2553, หน้า 1) ในอดีตเป็นเขตที่มีประชาชนยากจนและล้าหลัง ประชากรในโออิตะมีรายได้ต่อหัวต่ำที่สุดในเกาะคิวชู เนื่องจากจังหวัดโออิตะมีพื้นที่ทำการเกษตรเพียงร้อยละ 10 และมีโอกาสในการพัฒนาอุตสาหกรรมหลักน้อยกว่าจังหวัดอื่น จากปัญหาข้างต้นทำให้ประสบปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานออกจากพื้นที่ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ทำให้ในช่วงหนึ่งประชาชนจังหวัดโออิตะลดลงเหลือเพียงครึ่งหนึ่งของที่มีอยู่เดิม ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งที่เหลืออยู่ยังผู้ไม่ถอยต้องการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นให้ดีขึ้นด้วยการผลิตสินค้า

ที่ใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะของท้องถิ่นต่าง ๆ สำหรับในญี่ปุ่นได้ลงรากลึกถึงระดับหมู่บ้าน เรียกว่า “One Village-One Product” (OVOP) สำหรับแหล่งกำเนิด OVOP คือ หมู่บ้านโอยามา ซึ่งเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ห่างไกลและมีประชากรเพียง 3,800 คน มีทำเลที่ตั้งอยู่บนภูเขา โดยมีพื้นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์สำหรับเพาะปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์น้อยมาก แต่รัฐบาลกลับส่งเสริมให้เกษตรกรแถบนี้เพาะปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์ซึ่งไม่สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ

ในปี 2504 ชาวบ้านในหมู่บ้านรวม 1,000 ครอบครัว จึงได้ริเริ่มโครงการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเอง คือ “บ๊วยใหม่และเกาลัด” (New Plum and Chestnut: NPC) ขึ้นเพราะบ๊วยและเกาลัด เป็นพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และภูมิอากาศของหมู่บ้านก่อให้เกิดรายได้ค่อนข้างสูงแก่ชาวบ้านและยังให้อัตราผลตอบแทนสูงกว่าข้าวถึงร้อยละ 40 รวมถึงใช้แรงงานน้อยกว่าการปลูกข้าว (เมเนเจอร์ออนไลน์, 2553, หน้า 1)

ต่อมารูปแบบการพัฒนาของหมู่บ้านโอยามาได้ถูกนำไปปรับใช้เป็นนโยบายการพัฒนาของจังหวัดโออิตะ ภายใต้นโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่ คือ นายโมริฮิโกะ อิรามัทซึ ซึ่งขณะการเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดโออิตะเมื่อปี 2522 โดยเขาเคยรับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศและอุตสาหกรรม (MITI) ซึ่งปัจจุบัน คือกระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม (METI) จากนั้นดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัดโออิตะ ระหว่างปี 2518-2522 ก่อนชนะการเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดโออิตะติดต่อกัน 6 สมัยทำให้ดำรงตำแหน่งเป็นเวลายาวนานถึง 24 ปี เขาได้ประกาศวิสัยทัศน์ที่จะฟื้นฟูและพัฒนาจังหวัดโออิตะ ซึ่งขณะนั้นมีประชากร 1.2 ล้านคน ภายใต้คำขวัญที่ว่า “ความก้าวหน้าควบคู่กันไปทั้งในด้านการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม” (Concurrent Advancement of Both Agriculture & Industry) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ซึ่งประชากรลดลงให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ OVOP เป็นมากกว่าโครงการ เพื่อส่งเสริมการผลิตสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงกระบวนการฟื้นฟูชุมชนด้วย ซึ่งประสบผลสำเร็จอย่างมากโดยเคล็ดลับแห่งความสำเร็จมี 3 ประการ คือ

ประการแรก ท้องถิ่นสู่สากล (Local to Global) กล่าวคือ คิดในระดับโลก แต่ทำในระดับท้องถิ่นหรือภูมิภาค ท้องถิ่นสู่สากล การผลิตสินค้าต้องยังคงกลิ่น สีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สามารถเข้าถึงรสนิยมของผู้บริโภคทั่วประเทศและทั่วโลก ยิ่งเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะถิ่นมากเพียงใดจะยิ่งมีชื่อเสียงไกล ดั่งนั้น จะต้องผลิตสินค้าไม่ใช่เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนเท่านั้นแต่ต้องมีมาตรฐานระดับสูงทั้งในระดับประเทศและระดับสากล ด้วยสินค้า OVOP ที่ผลิตจำหน่ายในญี่ปุ่นจึงไม่ใช่สินค้าคุณภาพต่ำหรือเป็นเพียงของที่ระลึก แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น ต้องเป็นสินค้าที่มีคุณภาพหรือใช้ฝีมือระดับสูงเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ทำการผลิตและสามารถวางจำหน่ายได้ไม่เฉพาะในกรุงโตเกียวเท่านั้นแต่

รวมถึงสร้างชื่อเสียงไปทั่วโลก (Global Reputation) โดยนายอิรามัทซึได้กล่าวอุปมาอุปไมยว่า เหมือนกับต้มยำกุ้งของไทยที่เป็นซุ๊ปที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก

ประการที่สอง เสริมสร้างการพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance) จะต้องเป็นอิสระพึ่งพาตนเอง และคิดอย่างสร้างสรรค์ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะพัฒนาสินค้าใด ซึ่งไม่ได้เกิดจากนโยบายของรัฐไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับภูมิภาค ทำให้ผลิตภัณฑ์ ต่าง ๆ กลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นต้นว่า เห็ดหอมแห้ง มะนาวคาบิสุ การท่องเที่ยวที่เมืองยุฟูอิน ดังนั้น รูปแบบ OVOP ของจังหวัดโออิตะ จึงนับว่าแตกต่างจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของไทย ที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันและการชี้นำนโยบายของรัฐบาล ส่วนหน่วยงานรัฐมีหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนเทคโนโลยีและการตลาดเท่านั้น โดยบุคคลในภาคราชการที่จะมาให้คำแนะนำนั้นจะต้องมีการควบคุมคุณภาพอย่างเข้มงวด ไม่ใช่มีความรู้แบบงู ๆ ปลา ๆ แต่ต้องสอบผ่านเพื่อให้ได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะมาเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้ประกอบการเหล่านี้ โดยการเรียนการสอนจะไม่เน้นการสอนในห้องเรียน แต่จะเน้นการไปแนะนำและให้คำปรึกษาในพื้นที่จริง รวมถึงการควบคุมคุณภาพสินค้า OVOP โดยมีวิทยากรเป็นต้นว่าบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในธุรกิจจะมาเล่าประสบการณ์

ประการที่สาม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของ OVOP แรงขับเคลื่อนที่แท้จริงของการพัฒนาภูมิภาค คือ “มนุษย์” ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความกล้า ท้าทาย และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล จึงจะสามารถเป็นผู้นำกระบวนการพัฒนาในแต่ละชุมชนได้ อันจะทำให้เศรษฐกิจของภูมิภาคพัฒนาไปได้อย่างอัตโนมัติและเป็นธรรมชาติ ดังนั้น คำว่า “ผลิตภัณฑ์” ไม่ได้หมายถึง “สินค้า” เท่านั้นแต่หมายถึงผลผลิตจากความสามารถของมนุษย์ซึ่งสะท้อนถึงการสร้างทรัพยากรมนุษย์ด้วย

ปัจจุบันรูปแบบ OVOP ได้แพร่ขยายไปกว่า 3,000 ท้องถิ่นทั่วประเทศ ญี่ปุ่น (เมเนเจอร์ออนไลน์, 2553, หน้า 1) รวมทั้ง ประเทศต่าง ๆ เป็นต้นว่า จีน ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ไทย กัมพูชา ลาว มองโกเลีย สหรัฐอเมริกา แม้ว่าวิธีการที่นำไปประยุกต์ใช้จะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศแต่มีจุดประสงค์ของการนำไปใช้คล้ายคลึงกัน คือ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น เพิ่มจิตสำนึกของคนในชุมชนให้พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และขยายโอกาสทางการตลาดจนกระทั่งสามารถส่งออกได้

สวนสมุนไพรซางซุ (Sangsoo Herb Land) ประเทศเกาหลี (กลุ่มงานคณะกรรมการการสาธารณสุข, สำนักกรรมการ 3. 2553, หน้า 15-16) ซึ่งภายในสวนสมุนไพรซางซุ มีพื้นที่ทั้งหมด 197,700 sq yard (ประมาณ 103.3 ไร่) ประกอบด้วยพืชสมุนไพรที่คัดเลือกมาปลูก และดูแลอย่างพิถีพิถันกว่า 550 ชนิด จากสมุนไพรกว่า 3,500 ชนิดที่เป็นที่รู้จักและมีประโยชน์ต่อร่างกายที่ได้สูญพันธุ์ไปแล้ว โดยปลูกในเรือนกระจกซึ่งสมุนไพรสามารถเติบโตได้แม้ในฤดูหนาว พืช

สมุนไพรต่าง ๆ ที่ปลูกในสวนและได้รับซื้อผลผลิตจากชาวสวนเกษตรกร จะนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลายชนิด ได้แก่ ผลิตภัณฑ์สปา เครื่องสำอาง อาหาร ขนม และเครื่องดื่ม เช่น ชาผสมสมุนไพร ทำอาหารจากสมุนไพร โดยการเปิดภัตตาคารสมุนไพรมีอาหารชวนชิมที่มีคุณค่าโภชนาการ จุดเด่นในกิจกรรมของสวนสมุนไพร คือ ข้าวย่ำดอกไม้ มีการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวเกาหลีและชาวต่างประเทศมารับประทาน โดยมีการประชาสัมพันธ์ด้วยมืออาชีพ พืชสมุนไพร ได้แก่ 1) Ryuchia Rosemary ขอบแสงแดด มีกลิ่นคล้ายสับปะรด ใบกินดิบหรือใส่ในซूपเนื้อ 2) Peppermint คล้ายพืชสะระแหน่ ใช้ทำเป็นชาใบแห้งหรือใส่ในซूप 3) Lemon Balm ใบสีเขียวมีรสชาติคล้ายมะนาว 4) Stevia ใช้แทนน้ำตาลได้ เคี้ยวใบสดจะมีรสหวานเหมือนน้ำตาล เป็นต้น

โรงเรียนสอนทำกิมจิของประเทศเกาหลี (สารานุกรมเสรี, 2555, หน้า 1) เกิดขึ้นเนื่องจากในฤดูหนาวเมื่อการเพาะปลูกไม้เนื้ออ่อนอำนวยจึงได้นำไปสู่การพัฒนาการถนอมอาหาร โดยวิธีหมักดอง กิมจิซึ่งเป็นผักดองชนิดหนึ่งจึงถือกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 7 แต่เดิมกิมจิเป็นแค่ผักดองเค็มเท่านั้น แต่ในระหว่างศตวรรษที่ 12 ได้มีการทำกิมจิในรูปแบบใหม่ที่มีส่วนผสมของเครื่องเทศและเครื่องปรุงรส และในศตวรรษที่ 18 พริกเผ็ดปนก็ได้มาเป็นส่วนผสมที่สำคัญของกิมจิ และได้มีการนำเอาผักกาดขาวปลีเข้ามาทำเป็นกิมจิในปัจจุบัน กิมจิมีที่มาจากคำว่าชิมเช (Shimchae) (ผักดองเค็ม) แต่ด้วยสำเนียงที่เปลี่ยนไป ก็จะกลายเป็น: ชิมเช-คิมเชกิมเช-กิมจิ โดยกิมจิได้รับการพัฒนาเป็นอาหารหมักขึ้นชื่อในประเทศเกาหลีเพราะ 1) ผักต่าง ๆ เป็นที่นิยมของคนโบราณในประเทศเกาหลี การผลิตที่สำคัญ คือ การเกษตรกรรม 2) ชาวเกาหลีมีวิธีการที่นำทิ้งในการหมักปลาเพื่อใช้เป็นเครื่องปรุงรส 3) ผักกาดขาวปลี (Brassica) มีปลูกอยู่ทั่วไป และเหมาะในการทำกิมจิ กิมจิได้ มีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์พบว่า เป็นอาหารบำรุงอย่างดีและมีนักโภชนาการทั้งหลายได้แนะนำให้เป็นอาหารในขนาดสำหรับการบริโภคทั้งในและต่างประเทศ ดังนั้น กิมจิจึงเป็นสินค้าส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กิมจิมีส่วนประกอบ ได้แก่ พริกแดง (Red Chili Pepper) กระเทียม (Garlic) หัวผักกาด (Radish) ผักกาดขาวปลี (Brassica) กะหล่ำปลี (Cabbage) ขิง (Ginger) เกลือ (Salt) กุ้งแห้ง (Chotgal) ต้นหอม (Green Onion) แล้วนำมาผสมกัน กิมจิบรรจุกล่องหาได้ง่าย ในอดีตการผลิตและการบริโภคกิมจิจะอยู่ในสังคมชาวเกาหลีเท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้กลายเป็นอาหารของโลก โดยได้มีการก่อตั้งโรงเรียนสอนทำกิมจิให้นักท่องเที่ยวรู้วิธีทำ รู้ส่วนผสม และรู้คุณประโยชน์ของกิมจิให้กว้างขวางขึ้น

ตารางที่ 11 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของต่างประเทศ

ผู้วิจัย	เรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย
One Village-One Product (OVOP) ประเทศญี่ปุ่น (เมเนเจอร์ออนไลน์, 2553)	การผลิตสินค้าที่ใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะของท้องถิ่นต่าง ๆ สำหรับในญี่ปุ่นได้ลงรากลึกถึงระดับหมู่บ้าน เรียกว่า “One Village-One Product” (OVOP) โดยแหล่งกำเนิด OVOP คือหมู่บ้านโอยามา ประเทศญี่ปุ่น
สวนสมุนไพรซางซู (Sangsoo Herb Land) ประเทศเกาหลี (กลุ่มงานคณะกรรมการการสาธารณสุข, สำนักกรรมการ 3 (2553))	การพืชปลูกสมุนไพรกว่า 3,500 ชนิดในเรือนกระจก ซึ่งจะทำให้สมุนไพรสามารถเติบโตได้แม้ในฤดูหนาว พืชสมุนไพรต่าง ๆ ที่ปลูกในสวนและได้รับซื้อผลผลิตจากชาวสวนเกษตรกร จะนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลายชนิด
โรงเรียนสอนทำกิมจิของประเทศเกาหลี (สารานุกรมเสรี, 2555)	การทำกิมจิในรูปแบบใหม่ที่มีส่วนผสมของเครื่องเทศและเครื่องปรุงรส และในศตวรรษที่ 18 โดยมีวิธีการที่น่าทึ่งในการหมักปลาเพื่อใช้เป็นเครื่องปรุงรส

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

3. งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

ศูนย์เซมาอูล อุนดง (Saemaul Undong Center)

เซมาอูล (Saemaul) แปลว่า หมู่บ้านใหม่ (สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551, หน้า 1) เป็นแนวทางการพัฒนาชาติของสาธารณรัฐเกาหลีที่รู้จักกันในชื่อว่า Saemaul Movement ซึ่งจัดตั้งขึ้นในสมัยประธานาธิบดีปัก จุงฮี ในปี ค.ศ. 1970 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความอดอยากของประชาชนหลังช่วงสงครามเกาหลี โดยมีการนำเจ้าหน้าที่ ผู้นำหมู่บ้าน และเกษตรกรจากหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ มาฝึกอบรมการผลิตด้านการเกษตรกรรมและแนวทางการดำรงชีวิตตามแนวทางที่รัฐบาลกำหนดขึ้น เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง ยึดหลักการในการพัฒนา 3 ประการ ได้แก่ 1) ความขยันขันแข็งเหมือนผึ้ง (Diligence) 2) การช่วยเหลือตนเอง (Self-help) และ 3) ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Cooperation) โดยได้มีการพัฒนาศูนย์เซมาอูลมาเป็นลำดับ หลักสูตรการฝึกอบรมใช้เวลา 3 วัน 2 คืน โดยเน้นการปรับเปลี่ยนวิธีคิด พัฒนาความรู้ ซึ่งผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการประมาณร้อยละ 70 การที่เซมาอูลเริ่มก่อตั้งและดำเนินการในสมัยประธานาธิบดีปัก จุงฮี ซึ่งมีลักษณะ

แบบแผนจัดการที่สั่งการจากรัฐบาลกลาง อีกทั้งได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนที่เชื่อมั่นในผู้นำประเทศ ทำให้ประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้ กระบวนการเข้ามาดูแลมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนาประเทศของสาธารณรัฐเกาหลี โดยทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างภาคชนบทและเมือง ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และธุรกิจของเกาหลี ในขณะที่ศูนย์เซมาอูลได้ปรับบทบาท มาเน้นด้านการศึกษาวิจัย การฝึกอบรมทั้งในระดับประเทศ และต่างประเทศ สำหรับประเทศไทยมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมและศึกษาดูงานที่ศูนย์เซมาอูลแล้ว รวม 224 คน (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551, หน้า 1)

ปัจจุบัน การดำเนินงานของเซมาอูลเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการทำการเกษตรกรรมของคนเกาหลีลดน้อยลง ประกอบกับคนรุ่นหนุ่มสาวไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและทำงานในเมืองมากขึ้น เซมาอูลจึงหันมาพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรกรรม อาทิ เทคโนโลยีทางการเกษตรกรรมที่ทันสมัย (เช่น รถไถ เรือจนกระทั่ง การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น) การนำคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการผลิต และให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพมากยิ่งขึ้น ผลจากการพัฒนาดังกล่าว ทำให้ปัจจุบันนี้เกษตรกรในสาธารณรัฐเกาหลีได้ใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อช่วยในการเกษตรกรรม ในปี ค.ศ. 1999 ชาวนาในสาธารณรัฐเกาหลีใช้อินเทอร์เน็ตประมาณร้อยละ 24 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับชาวนาในภูมิภาคเอเชียแล้ว ถือว่าอยู่ในระดับสูงกว่าประเทศอื่น ๆ เซมาอูลได้ปรับบทบาทมาเน้นด้านการศึกษาวิจัย การฝึกอบรมทั้งระดับในประเทศและนานาชาติ เซมาอูลมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงโซล และมีสำนักงานสาขาต่าง ๆ กว่า 10 แห่งทั่วประเทศ ดังนั้น การศึกษาดูงานในศูนย์เซมาอูลที่เป็นแหล่งปฏิบัติจริงเป็นวิธีการพัฒนาและยกระดับเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินงานตามแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการฝึกอบรมเกษตรกรเป้าหมายภายใต้กิจกรรมศูนย์เครือข่ายประชุชมหาชนและศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ให้สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปใช้ปฏิบัติได้จริง

การพัฒนาชนบทในสาธารณรัฐเกาหลี โดยหน่วยงาน RDA (Rural Development Administration)

สาธารณรัฐเกาหลีตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีภูมิอากาศแบบเขตอบอุ่น และภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขากว่าร้อยละ 70 (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551, หน้า 1) ทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรสูงและไม่สามารถทำการเกษตรได้เพียงพอ แต่เกาหลีถือว่าสินค้าข้าวเป็นสินค้ายุทธปัจจัยที่สำคัญ และมีผลต่อความมั่นคงทางด้านอาหารของประเทศ (Food Security) เนื่องจากข้าวเป็นอาหารหลักที่ชาวเกาหลีบริโภค โดยมีแผนงานหลักคือ แผนงานการพัฒนาชนบทในสาธารณรัฐเกาหลีดำเนินงานศึกษาวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตรและ

อาหารกับการพัฒนาชนบทควบคู่กันไป (Rural Development Program In Korea: RDP) ดำเนินงานโดยหน่วยงาน RDA: Rural Development Administration ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงอาหาร เกษตร ป่าไม้ และประมง (Ministry for Food, Agriculture, Forestry and Fisheries) ของสาธารณรัฐเกาหลีใต้ RDA เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนการทำนาข้าว โดยเน้นให้มีความเสถียรภาพการผลิตเมล็ดข้าวให้มีคุณภาพดีที่สุดใน สามารถผลิตพันธุ์ใหม่ ๆ ที่มีผลผลิตต่อไร่จำนวน 5 ตันข้าวสารต่อเฮคแตร์ (Milled Grain Yield) สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและมีการตรวจสอบย้อนกลับแนวคิดหลักของเทคโนโลยีการผลิตข้าวยังคงเป็นการผลิตให้ได้ปริมาณมากและมีคุณภาพที่ดีที่สุด รวมถึง ศึกษาปริมาณความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้ ยังมีการใช้แรงงานในปริมาณต่ำ การปลูกถ่ายของเมล็ดข้าวและการปลูกโดยตรงจากพันธุ์ที่ได้รับการแนะนำ มีการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรในระบบการปลูกข้าวอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ได้รับผลสำเร็จที่ดีเยี่ยม ผลผลิตเพิ่มทวีคูณจนเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง สำหรับในอนาคตจะมีการปรับปรุง และกลั่นของข้าวให้มีความหลากหลายมากขึ้น (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551, หน้า 1)

RDA เป็นหน่วยงานของรัฐบาล ที่รับผิดชอบงานวิจัยด้านการเกษตรและการส่งเสริมการเกษตรของสาธารณรัฐเกาหลี ในอดีต RDA ได้ช่วยชาวเกาหลีให้มีการผลิตข้าว และพืชอาหารอื่น ๆ ที่มีการส่งเสริมให้เพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิต และยังมีปรับปรุงเทคโนโลยีในการผลิต รวมถึงความก้าวหน้าในด้านการตรวจสอบพืชผัก โดยได้แนะนำให้ใช้ระบบการปลูกในรอบ 1 ปี ภายในโรงเรือน ในอนาคตข้างหน้า RDA จะมีการกระจายตัวมากขึ้นในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชนบทและโภชนาการให้แก่เกษตรกรทั่วไป โดยในยุคโลกาภิวัตน์จะส่งเสริมให้มี การพัฒนาการเกษตรให้ดียิ่งขึ้น และด้านการเกษตรของเกาหลีจะมีการฟื้นฟูการค้าระหว่างประเทศใหม่ ๆ รวมถึงในด้านสิ่งแวดล้อม RDA มีความพยายามที่จะให้การเกษตรมีการแข่งขันขยายตัวอย่างต่อเนื่องและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาชนบท อีกทั้งยังมีการสนับสนุนเกษตรกรให้มีผลผลิตสินค้าเกษตรผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีเยี่ยม มีการกู้ยืมเงินเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตในอัตราต่ำและใช้แรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีการปลูกพืชที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมส่งเสริมประสิทธิภาพในการผลิตโดยใช้เครื่องจักรอัตโนมัติรุ่นใหม่ ๆ เข้ามาร่วมในการผลิตและส่งเสริมโภชนาการให้แก่เกษตรกรทั่วไป

โครงสร้างการดำเนินงานของ RDA แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551, หน้า 1)

1. การวิจัยและการส่งเสริมด้านการเกษตร

1) การใช้เทคโนโลยีขั้นสูง (Application of Advanced Technologies)

2) การผลิตข้าวที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Stable Production of Quality Rice)

3) การส่งเสริมการปลูกพืชไร้สารเคมีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Promotion of Environment-friendly Agriculture)

4) พืชปลูกในพื้นที่สูง-และพืชปลูกที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ (Upland Crops and Special-Purpose Crops)

5) พืชสวน (Horticultural Crops)

6) ปศุสัตว์และการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ (Livestock and Sericulture)

7) เครื่องจักรกลทางการเกษตรและวัสดุทางการเกษตร (Agricultural Machinery and Materials) (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551, หน้า 1)

2. การพัฒนาชุมชนชนบท

1) หน่วยงานบริการให้คำปรึกษาการจัดการฟาร์ม (Farm Management Consultation Service)

2) การส่งเสริมอุตสาหกรรมส่งออก (Promotion of Export Industry)

3) การพัฒนาพื้นที่การเกษตรในภูมิภาค (Development of Regional Agriculture)

4) การปรับปรุงคุณภาพครัวเรือนในชนบท (Rural Home Improvement)

5) การพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพ (Fostering Professional Farmers)

6) ความร่วมมือทางด้านเทคนิคทางการเกษตรระหว่างประเทศ (International Technical Cooperation)

7) การบริการข้อมูลสารสนเทศทางการเกษตร (Agricultural Information Service) (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551, หน้า 1)

ตารางที่ 12 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืนของ
ต่างประเทศ

ผู้วิจัย	เรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย
ศุภชัยมาฤกษ์ อุนดง (สำนักงาน ปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตร และสหกรณ์, 2551)	การนำเจ้าหน้าที่ ผู้นำหมู่บ้าน และเกษตรกรจากหมู่บ้าน ต่าง ๆ ทั่วประเทศ มาฝึกอบรมการผลิตด้านการเกษตรกรรม และแนวทางการดำรงชีวิตตามแนวทางที่รัฐบาลกำหนดขึ้น เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง
การพัฒนาชนบทในสาธารณรัฐ เกาหลี โดยหน่วยงาน RDA (Rural Development Administration) สาธารณรัฐเกาหลี (สำนักงาน ปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์, 2551)	การพัฒนาชนบทในสาธารณรัฐเกาหลี โดยการศึกษารายละเอียดและ พัฒนาสินค้าเกษตรและอาหารกับการพัฒนาชนบทควบคู่กันไป ดำเนินงาน โดย หน่วยงาน RDA: Rural Development Administration ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงอาหาร เกษตร ป่าไม้ และ ประมงของสาธารณรัฐเกาหลีได้

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

2) งานวิจัยของประเทศไทย

1. งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม

ธเนศ ยุคันตวนิชชัย (2549, หน้า 245-252) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำ
เพื่อความเป็นเลิศในการบริหารงานเป็นทีมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาเฉพาะองค์การ
บริหารส่วนตำบลจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองบัวลำภู” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาภาวะผู้นำ
และการแสวงหาการดำเนินงานที่สามารถเสริมสร้างภาวะผู้นำ รวมถึงพัฒนารูปแบบเพื่อความเป็นเลิศ
ในการบริหารงานเป็นทีมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองบัวลำภู
โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการลงภาคสนามสังเกตการณ์และ
การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวมถึงการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) ซึ่งผู้ให้
ข้อมูลสำคัญคือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน
ในจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ด้านบทบาท ผู้นำให้ความสำคัญเรื่อง
การแบ่งหน้าที่ของพนักงาน โดยการจัดสมาชิกให้เหมาะสมกับงานและพิจารณาความสามารถของ

สมาชิก มีการสื่อสารด้วยการประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้นำควรเข้าใจถึงพื้นฐานการรับรู้ของสมาชิก อีกทั้ง มีการควบคุมงานโดยชี้แจงเป้าหมายของงานและสามารถควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ รวมถึง เป็นผู้ริเริ่ม มีความกระตือรือร้นและมีวิสัยทัศน์ ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งต้องสร้างความไว้วางใจกับสมาชิกเพื่อมิให้เกิดการระแวงในการมีส่วนร่วม

ส่วนด้านคุณลักษณะ ผู้นำให้ความสำคัญเรื่องความกล้าหาญ อดทน กล้าตัดสินใจ มีความยุติธรรม เห็นแก่ส่วนรวม มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ตนเองได้ อีกทั้งต้องลำดับความสำคัญของงานโดยมีการวางแผนและไต่ถามรองงานก่อนลงมือ ส่วนการกระจายอำนาจ ผู้นำควรเชื่อมั่นในสมาชิกและมีความไว้วางใจสมาชิกก่อนมอบอำนาจ รวมถึงสร้างความร่วมมือร่วมใจด้วยการสร้างความสามัคคี ซึ่งผู้นำต้องทำตนเป็นแบบอย่าง สำหรับด้านความเป็นเลิศในการบริหารงานเป็นทีม ผู้นำให้ความสำคัญเรื่อง การจัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการประชุมและการทำประชาคม รวมถึงการสัญจรนอกสถานที่ มีการระดมสมองเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและยอมรับในความคิดเห็นที่ดี รวมถึงสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน อีกทั้ง ผู้นำต้องสามารถขจัดความขัดแย้งด้วยการค้นหาสาเหตุความขัดแย้ง ซึ่งควรใช้การเจรจาแบบประนีประนอมในการแก้ปัญหาและจัดการกับผู้สร้างปัญหา ขณะที่การสนับสนุนการเรียนรู้ของทีมงาน ผู้นำควรให้ข้อมูลและฝึกอบรมสมาชิก รวมถึงประเมินผลงานโดยมีแบบมาตรฐานในการประเมิน ซึ่งการประเมินควรทบทวนผลงานของสมาชิก ตลอดจนมีระบบให้คุณให้โทษด้วยการให้รางวัลแก่สมาชิกเมื่อสร้างผลงานและลงโทษเมื่อสร้างปัญหา

สิริกัญจน์ มีสุขกุลพัฒน์ (2554, หน้า 395-409) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำชุมชนเข้มแข็งและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เจริญจริยธรรมของชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์และค้นหารูปแบบของภาวะผู้นำชุมชนเข้มแข็งของชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศกทั้งในอดีตและปัจจุบันต่อการใช้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เจริญจริยธรรมว่าจะมีแนวโน้มของรูปแบบเป็นอย่างไรในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตผู้นำชุมชนของชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศกเป็นผู้ที่เคร่งครัดในการรักษาศีลยึดหลักสันโดษ และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย รับประทานอาหารมื้อเดียวเป็นอาหารมังสวิรัต และยึดอาชีพเกษตรกรรมดั้งเดิมเป็นสัมมาอาชีพ คือ ไม่ใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิต และใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ จะใช้เครื่องจักรเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยผู้นำจะเป็นผู้ที่สามารถยึดโยงสมาชิกภายในชุมชนด้วยการมีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดี ดำเนินชีวิตตามหลักมัตตัญญูตา คือ มีความพอประมาณ ไม่สะสมทุน การที่ชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศกสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ ก็เพราะการเป็นผู้ที่รู้จักประมาณตนนั่นเอง ในด้านการเลี้ยงชีพก็จะผลิตแต่พอประมาณ ไม่เกินตัว ทำตามความสามารถที่มี ด้านการบริโภคก็เป็นไปตามความจำเป็นของการ

บริโภค ไม่ฟุ่มเฟือย และในด้านการจำหน่ายผลผลิตทั้งหมดชาวชุมชนเครือข่ายจะเป็นผู้ที่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้เอง เป็นอิสระจากพ่อค้าคนกลาง เพราะไม่มีวัตถุประสงค์ในการผลิต เพื่อการจำหน่ายแต่ถ้ามีเหลือ จึงจะนำส่วนนั้นออกจำหน่าย ประการสำคัญชุมชนในเครือข่ายติดต่อได้ยึดหลักระบบเศรษฐกิจแบบบุญนิยมที่ไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่ผลกำไรที่จะต้องสะสมทุนที่เป็นตัวเงิน แต่มีเป้าหมายอยู่ที่การสะสมบุญ ยิ่งขาดมากเท่าไรก็จะได้บุญมากเท่านั้น เป็นไปตามแนวความคิดที่ว่าขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain) และในปัจจุบันเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ในทุก ๆ ด้าน ไม่ได้เป็นกลุ่มคนที่ปิดตัวเองและตัดขาดจากโลกภายนอกเหมือนเช่นในอดีตที่พวกเขายังไม่แข็งแรงพอ แต่ได้มีการเรียนรู้และเฝ้าติดตามปัญหาของโลกสมัยใหม่อย่างใกล้ชิด และทันต่อเหตุการณ์ สิ่งที่ยุทธศาสตร์ได้ตัดสินใจและวิถีชีวิตที่ผู้อื่นมองว่าเป็นการล้ำหลังหรือถอยหลังสู่อดีตนั้นก็เป็นที่พิสูจน์ได้ว่าการตัดสินใจครั้งนั้นเป็นการกระทำอย่างมีวิสัยทัศน์นำสมัยและตรงกับแนวโน้มของโลกอนาคต ด้วยการนำ วิถีธรรม มาเป็นฐานคิดถึงจึงทำให้มีสายตาวไกลมากกว่าคนทั่ว ๆ ไป ตรงกับคำว่าเป็นผู้ที่มีจักขูมา

บุษรินทร์ มหาเศรษฐา (2554, หน้า 359-366) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยเอกชนด้านทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการแบบเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างสังคมอุดมปัญญาที่ยั่งยืนของประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อศึกษาวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อนำ ไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อศึกษาการดำเนินงานขององค์กรของมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ สำหรับมหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมีส่วนช่วยผลักดันและขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยก้าวไปสู่ความเป็นเลิศ โดยอาศัยการทำงานที่เป็นระบบ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การวางแผนยุทธศาสตร์ การติดตามการตรวจสอบและประเมิน การสร้างบรรยากาศการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการประสานงานในลักษณะแนวราบเน้นการทำงานเป็นทีม แต่ในขณะเดียวกันผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับงานวิชาการด้วย

จิรวัตถ์ โชคดีวัฒน์ (2554, หน้า 282-299) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจยุคโลกไร้พรมแดน เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทยและศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์ในเศรษฐกิจยุคโลกไร้พรมแดนมาใช้บริหาร

ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย รวมทั้งนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำ ด้านเศรษฐกิจ ยุคโลกไร้คน เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทยผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจยุคโลกไร้คน เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัด ภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย คือ ผู้คิดแตกต่างจากผู้อื่น คิดสิ่งใหม่ ๆ กล้าคิดที่จะเปลี่ยนแปลง คิดนอกกรอบ ปรับเปลี่ยนการทำงานให้ทันสมัย อยู่เสมอ สร้างมูลค่าเพิ่ม เรียนรู้ตลอดเวลา โดยยอมรับแนวคิดที่แตกต่าง พูดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้ มีการเรียนรู้ตลอดเวลา ทำงานเชิงรุก มุ่งคุณภาพ บริหารบนข้อมูลที่ถูกต้อง ทำงานเป็นทีมด้วยการสื่อสารที่ชัดเจน มีความรับผิดชอบและรวดเร็วสร้างนวัตกรรมคิดพัฒนาองค์กรและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีจิตสำนึกเกี่ยวกับสภาวะโลกไร้คน เน้นการผลิตที่เป็น Green Technology ใช้วัตถุดิบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติตามกฎหมาย จัดทำและรักษาระบบการบริหารงานคุณภาพ (ISO 9001, TS 16949) และระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) ภาครัฐให้การส่งเสริมอย่างจริงจัง ฯ

สำหรับด้านการแข่งขันที่จะทำให้องค์กรอยู่ได้อย่างยั่งยืนต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้ ผลิตภัณฑ์ต้องมีคุณภาพได้ตามมาตรฐาน มีต้นทุนที่เหมาะสมทราบความต้องการของลูกค้ารวดเร็วในการผลิตสินค้าและบริการ สินค้าปลอดภัยในการใช้งานสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรในองค์กร มีจริยธรรมในการประกอบธุรกิจรักษาสิ่งแวดล้อม วิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทุกมิติ จัดซื้อจัดจ้างสีเขียว อบรมให้ความรู้ด้านต่าง ๆ และมีเทคโนโลยีทันสมัย รักษาระบบบริหารคุณภาพ (ISO 9001, TS 16949) และ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) ระบบอาชีวอนามัยและความปลอดภัย (OHSAS 18001) จะทำให้องค์กรมีการบริหารจัดการผลิตที่ดี ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์หรือสินค้านี้มีคุณภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การทำงานมีความปลอดภัย เป็นองค์กรรับผิดชอบต่อสังคม

ตารางที่ 13 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคมของประเทศไทย

ผู้วิจัย	เรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย
ธเนศ ยุคันตวนิชชัย (2549)	ภาวะผู้นำเพื่อความเป็นเลิศในการบริหารงานเป็นทีมของผู้บังคับการ บริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัด อุดรธานีและจังหวัดหนองบัวลำภู
สิริกาญจน์ มีสุขกุลพัฒน์ (2554)	ภาวะผู้นำชุมชนเข้มแข็งและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียว เพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืนเชิงจริยธรรมของชุมชนเครือข่ายหัตถ์ตีนโตโคก
บุษรินทร์ มหาเจษฎา (2554)	ภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยเอกชนด้านทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์ การพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการแบบเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างสังคม อุดมปัญญาที่ยั่งยืนของประเทศไทย
จิรวัตร โชคดีวัฒน์ (2554)	ภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจยุคโลกไร้พรมแดน เพื่อ การแข่งขันอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัด ภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

2. งานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อรสุดา เจริญรัต (2543, หน้า 116-122) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การเกิดขึ้น
การดำรงอยู่ และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย” โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่ออธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างแบบประเพณีได้อย่างไร
และอธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถดำรงอยู่ด้วยการปรับตัวอย่างไรภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงจาก
สังคมประเพณีมาสู่สังคมแบบทันสมัย ผลการวิจัยพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้น และดำรงอยู่ภายใต้
โครงสร้างสังคมประเพณีด้วยเงื่อนไขหลักร่วมกัน 2 ประการ ประการแรกคือ การมีวิถีการผลิตแบบยังชีพที่
มีความเชื่อมโยงสมดุระหว่างการผลิตและการบริโภค ประการที่สอง คือ ศักยภาพชุมชนที่ยังคงสามารถ
ดำรงรักษาอำนาจ ในการดูแลจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเองไว้ นอกจากนี้ ยังพบว่า เงื่อนไขที่เป็น
สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากสังคมประเพณีมาสู่สังคมทันสมัยก็คือ การมีอิทธิพลภายนอก
ในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาแทรกแซง ไม่ว่าจะเป็นการมีถนน สัมปทานป่า การค้าขายแบบทุนนิยม และ
การศึกษาสมัยใหม่ ไฟฟ้า รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ปัจจัยดังกล่าวนี้ทำให้การจัดระเบียบทางสังคมตั้งแต่โลกทัศน์
ระบบคุณค่า และบรรทัดฐานของชุมชนที่ปรากฏอยู่ในรูปจารีตประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ แตกต่างไปจาก

เดิม ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการจัดสรรผลผลิต ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

สมศรี จินะวงษ์ (2544, หน้า 331-334) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงในอดีตและปัจจุบัน วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง และวิเคราะห์การกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนา แบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์เชิงลึกการสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม) และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (วิธี Decomposability โดยใช้ Gini Coefficient กลุ่มตัวอย่างจำนวน 123 ครัวเรือนในชุมชนบ้านสุขใจ จังหวัดกาฬสินธุ์ และจำนวน 49 ครัวเรือนในชุมชนพอเพียง จังหวัดมหาสารคาม) ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงในอดีตและในปัจจุบันมีทั้งสิ่งที่เป็นจุดร่วมและจุดต่าง สำหรับจุดร่วมคือ การเน้นในเรื่องพออยู่ พอกิน การพึ่งตนเองการพึ่งพาซึ่งกันและกันการมีความสุขตามอัตภาพโดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น จุดต่างที่สำคัญที่พบจากการวิจัยก็คือ ในสภาพปัจจุบันการผลิตเป็นไปเพื่อสนองความต้องการในการบริโภคของครัวเรือนและเพื่อการค้า การบริโภคเป็นไปทั้งเพื่อสนองความต้องการในการดำรงชีวิตและเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การแลกเปลี่ยนเป็นไปทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก การจัดสรรหรือการแบ่งปันเป็นไปทั้งในระดับชุมชนและระดับรัฐ นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่ม จากแหล่งเรียนรู้ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยชุมชนบ้านสุขใจ จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้ศรัทธาที่มีต่อบุคคลและชุมชนพอเพียง ส่วนจังหวัดมหาสารคามใช้ความศรัทธาในตนเอง กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นเครื่องหนุนนำการเรียนรู้ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของรายได้ทั้งรายได้หลักและรายได้เสริม พบว่า หลังจากที่ชุมชนใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง การกระจายรายได้ของคนในชุมชนดีขึ้น

สหทัย พลภัทที (2548, หน้า 98-108) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำเสนอแนวทางการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 3 ประการ คือ

1. พอประมาณ ได้แก่ พอประมาณกับศักยภาพของตน พอประมาณกับสภาพแวดล้อม และไม่โลภเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น

2. มีเหตุผล ได้แก่ ไม่ประมาท รู้ถึงสาเหตุ พิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ

3. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม คำนึงถึงผลกระทบมากกว่าระยะสั้น รู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้ คุณลักษณะทั้ง 3 ประการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้ และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน นอกจากนี้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแบ่งได้เป็น 4 ด้าน คือ กิจกรรม เพื่อสร้างความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านจิตใจ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุล จึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรง และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ การพัฒนาความรู้และคุณธรรมในตัวบุคคลผ่านการศึกษทั้งในระบบและนอกระบบ และการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้านอย่างสมดุล เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

วรารภรณ์ วรสีห์ (2550, หน้า 196-227) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการข้าวเพื่อเกษตรกรไทย กรณีศึกษากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 2” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาด้านการบริหารจัดการและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการข้าวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 2 และเพื่อพัฒนาแนวทางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการบริหารจัดการข้าวเพื่อเกษตรกรไทยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของการบริหารจัดการข้าวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 2 ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิธีเกษตรแบบผสมผสาน ดังนี้

1. สร้างมาตรฐานการผลิต
2. สร้างมาตรฐานการแปรรูป
3. สร้างมาตรฐานด้านการตลาด

4. พัฒนาศักยภาพผู้ที่เกี่ยวข้อง
5. พัฒนาระบบเครือข่ายการจัดการข้าว
6. พัฒนามาตรฐานคุณภาพของสถานที่ผลิต แปรรูป และบรรจุภัณฑ์ ให้ได้มาตรฐานตามที่หน่วยงานที่รัฐบาล และหน่วยงานระหว่างประเทศให้การรับรอง
7. พัฒนาระบบการให้ความรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้อง
8. สร้างมาตรฐานวิชาชีพการจัดการข้าว
9. พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม ทั้งระยะสั้นและระยะยาวด้านการจัดการข้าว
10. พัฒนาระบบการให้คำปรึกษา แนะนำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการข้าว
11. พัฒนาระบบงานวิจัย และพัฒนานวัตกรรม
12. พัฒนาระบบ และรูปแบบของการติดตามประเมินผล

พันเอกวีระชาติ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2551, หน้า 229-237) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาศถานีวิทยุโทรทัศนิกกองทัพก เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลกระทบของสถานีวิทยุกองทัพกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และศึกษาแนวคิดหลักการและวิธีการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานีวิทยุโทรทัศนิกกองทัพก รวมทั้งการนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาศถานีวิทยุโทรทัศนิกกองทัพกให้สามารถแข่งขันทางธุรกิจสื่อสารมวลชนให้ได้ ผลการวิจัยพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผลต่อสถานีวิทยุโทรทัศนิกกองทัพก ในอันที่จะต้องปรับปรุงองค์กรในด้านที่จะต้องนำเสนอรายการ ข่าวสาร และสาระความรู้ให้มากขึ้น เพื่อรองรับรูปแบบของสถานีวิทยุโทรทัศนิกทางด้านการบริการสาธารณะ รวมทั้งต้องดำเนินกิจการ เพื่อการประชาสัมพันธ์ กิจการขององค์กรภาคราชการ โดยเฉพาะกระทรวงกลาโหมและกองทัพกในด้านความมั่นคงของประเทศ ซึ่งมีผลต่อรายได้ของสถานี่ที่ลดลง และส่งผลต่อการปรับโครงสร้างในด้านการดำเนินกิจการในลักษณะที่ต้องผลิตรายการเพื่อป้อนสถานี่มากขึ้นแทนการขายเวลาให้กับภาคเอกชน

นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ของสถานี่วิทยุโทรทัศนิกกองทัพก ควรจะต้องดำเนินกิจการโทรทัศนิกทางด้านความมั่นคง เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ให้ข่าวสาร สาระความบันเทิงและบริการสาธารณะเพื่อสังคม โดยมีการปรับกลยุทธ์ในด้านธุรกิจการตลาด โครงสร้างพื้นฐาน สารสนเทศ โครงสร้างองค์กรและการบริหารจัดการ การสร้างรายการและข่าว ตลอดจนการจัดวางและพัฒนาภาครัฐและทิศทางการองค์กรให้มีความชัดเจน รวมทั้งการบริหารจัดการทุนมนุษย์ และการบริหารจัดการงบประมาณและการเงินที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และดำรงสถานะการเป็นสถานี่

วิทยุโทรทัศน์ เพื่อความมั่นคงและบริการสาธารณะภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า เป็นผู้นำในกิจการวิทยุโทรทัศน์ไทย ทางด้านความมั่นคงและวัฒนธรรม ให้ข่าวสาร สาระความบันเทิง และบริการสาธารณะ เพื่อสังคม ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ครอบคลุมทั่วไทยและกลุ่มเป้าหมายในประเทศ

อภิชาติ ศรีสวัสดิ์ (2553, หน้า 404-416) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำ การท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมบริการแบบเครือข่ายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวแนวอนุรักษ์: ศึกษาเฉพาะกรณีการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัด “สนุก” ตามแนวชายแดนไทย-ลาว-เวียดนาม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ ด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด “สนุก” ที่มีการบริหารจัดการโดยใช้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียว และศึกษาบทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมท้องถิ่น ในการส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมบริการ การท่องเที่ยวผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมบริการแบบเครือข่ายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวแนวอนุรักษ์จะต้องคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งปัจจุบันมีความต้องการสูง (Over Need) มาก เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเป็นสังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ต้องบริการ (Threat) นักท่องเที่ยวตรงตามกระแสนิยมในช่วงนั้น ๆ ทั้งนี้ หากดำเนินการโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแล้ว จะส่งผลเสียหายใหญ่หลวงต่อระบบนิเวศน์ จนกระทั่งถึงเรื่อง ภาวะโลกร้อน (Global Warming) ภูมิอากาศแปรปรวน (Climate Change)

ตารางที่ 14 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทย

ผู้วิจัย	เรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย
อรสุดา เจริญรัตน์ (2543)	การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย
สมศรี จินะวงษ์ (2544)	การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง
สหทัยา พลบัตย์ (2548)	การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ผู้วิจัย	เรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย
วราภรณ์ วรสิทธิ์ (2550)	ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการข้าวเพื่อเกษตรกรไทย กรณีศึกษากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 2
พันเอกวีระชาติ ปาลกะวงษ์ ณ อยุธยา (2551)	ยุทธศาสตร์การพัฒนาศถานีวิทย์โทรทัศน์กองทัพบก เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน
อภิชาติ ศรีสวัสดิ์ (2553)	ภาวะผู้นำการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมบริการแบบเครือข่ายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวแนวอนุรักษ์: ศึกษาเฉพาะกรณี การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด “สนุก” ตามแนวชายแดนไทย-ลาว-เวียดนาม

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

3. งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน

สิริกาญจน์ มีสุขกุลพัฒน์ (2554, หน้า 395-409) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำชุมชนเข้มแข็งและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเชิงจริยธรรมของชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์และค้นหารูปแบบของภาวะผู้นำชุมชนเข้มแข็งของชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศกทั้งในอดีตและปัจจุบันต่อการใช้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเชิงจริยธรรมว่าจะมีแนวโน้มของรูปแบบเป็นอย่างไรในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตผู้นำชุมชนของชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศกเป็นผู้ที่เคร่งครัดในการรักษาศีลยึดหลักสันโดษ และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย รับประทานอาหารมื้อเดียวเป็นอาหารมังสวิรัต และยึดอาชีพเกษตรกรรมดั้งเดิมเป็นสัมมาอาชีพ คือ ไม่ใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิต และใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ จะใช้เครื่องจักรเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยผู้นำจะเป็นผู้ที่สามารถยึดโยงสมาชิกภายในชุมชนด้วยการมีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดี ดำเนินชีวิตตามหลักมัตตัญญูตา คือ มีความพอประมาณไม่สะสมทุน

ผลการวิจัยยืนยันแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่า การที่ชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศกสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ก็เพราะการเป็นผู้ที่รู้จักประมาณตนนั่นเอง ในด้านการเลี้ยงชีพก็จะผลิตแต่พอประมาณ ไม่เกินตัว ทำตามความสามารถที่มี ด้านการบริโภคก็เป็นไปตามความจำเป็นของการบริโภค ไม่ฟุ่มเฟือย และในด้านการจำหน่ายผลผลิตทั้งหมดชาวชุมชนเครือข่ายหัตถ์ดิโศกจะเป็นผู้ที่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้เอง เป็นอิสระจากพ่อค้าคนกลาง เพราะไม่มีวัตถุประสงค์ในการผลิต เพื่อการจำหน่ายแต่ถ้ามีเหลือ จึงจะนำส่วนนั้นออกจำหน่าย ประการ

สำคัญชุมชนในเครือข่ายสื่อสังคมได้ยึดหลักระบบเศรษฐกิจแบบบุญนิยมที่ไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่ผลกำไรที่
จะต้องสะสมทุนที่เป็นตัวเงิน แต่มีเป้าหมายอยู่ที่การสะสมบุญ ยิ่งขาดมากเท่าไรก็จะได้บุญมากเท่านั้น
เป็นไปตามแนวความคิดที่ว่าขาดทุนคือกำไร (Our loss is our gain) และในปัจจุบันเป็นชุมชนที่มีความ
เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ในทุก ๆ ด้าน ไม่ได้เป็นกลุ่มคนที่ปิดตัวเองและตัดขาดจากโลกภายนอก
เหมือนเช่นในอดีตที่พวกเขายังไม่แข็งแรงพอ แต่ได้มีการเรียนรู้และเฝ้าติดตามปัญหาของโลกสมัยใหม่
อย่างใกล้ชิด และทันต่อเหตุการณ์ สิ่งนี้ที่ผู้นำชุมชนได้ตัดสินใจเลือกและมีวิถีชีวิตที่ผู้อื่นมองว่าเป็น
การล้าหลัง หรือถอยหลังสุดขีดนั้น ก็เป็นที่พิสูจน์ได้ว่าการตัดสินใจครั้งนั้นเป็นการกระทำอย่างมีวิสัยทัศน์
นำสมัย และตรงกับแนวโน้มของโลกอนาคต ด้วยการนำ วิถีธรรม มาเป็นฐานคิดถึงจึงทำให้มีสายตา
ที่ยาวไกลมากกว่าคนทั่วไป ตรงกับคำว่าเป็นผู้ที่มีจักขูมา

บุษรินทร์ มหาเจษฎา (2554, หน้า 359-366) ได้ทำการศึกษาเรื่อง
“ภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยเอกชนด้านทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นเลิศทาง
วิชาการแบบเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างสังคมอุดมปัญญาที่ยั่งยืนของประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
ศึกษายุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อศึกษาวิสัยทัศน์ของ
มหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อนำ ไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยเอกชน
เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อศึกษาการดำเนินงานขององค์กรของมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อ
นำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ สำหรับมหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า
ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมีส่วนช่วยผลักดันและขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยก้าวไปสู่ความเป็นเลิศ โดยอาศัย
การทำงานที่เป็นระบบ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การวางแผนยุทธศาสตร์ การติดตามการตรวจสอบและประเมิน
การสร้างบรรยากาศการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วมทำร่วมแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการประสานงาน
ในลักษณะแนวราบเน้นการทำงานเป็นทีม แต่ในขณะเดียวกันผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับงานวิชาการ

จิรวัตร โชคดีวัฒน์ (2554, หน้า 282-299) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะ
ผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจยุคโลกไร้พรมเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืนของ
ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย” โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาภาวะผู้นำ
องค์กรเชิงสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของ
ประเทศไทย ของประเทศไทย และศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์ในเศรษฐกิจยุคโลกไร้พรม
มาใช้บริหารผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย
รวมทั้งนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำด้านเศรษฐกิจยุคโลกไร้พรม เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน
ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย ผลการวิจัย
พบว่า ภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจยุคโลกไร้พรม เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืนของ

ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย คือ ผู้คิดแตกต่างจากผู้อื่น คิดสิ่งใหม่ ๆ กล้าคิดที่จะเปลี่ยนแปลง คิดนอกกรอบ ปรับเปลี่ยนการทำงานให้ทันสมัย อยู่เสมอ สร้างมูลค่าเพิ่ม เรียนรู้ตลอดเวลา โดยยอมรับแนวคิดที่แตกต่าง พูดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้ มีการเรียนรู้ตลอดเวลา ทำงานเชิงรุก มุ่งคุณภาพ บริหารบนข้อมูลที่ถูกต้อง ทำงานเป็นทีมด้วยการสื่อสารที่ชัดเจน มีความรับผิดชอบและรวดเร็ว สร้างนวัตกรรม คิดพัฒนาองค์กรและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีจิตสำนึกเกี่ยวกับสภาวะโลกร้อน เน้นการผลิตที่เป็น Green Technology ใช้วัตถุดิบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติตามกฎหมาย จัดทำและรักษาระบบการบริหารงานคุณภาพ (ISO 9001, TS 16949) และระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) ภาครัฐให้การส่งเสริมอย่างจริงจัง

สำหรับด้านการแข่งขันนั้น ผลการวิจัยพบว่า ทำให้องค์กรอยู่ได้อย่างยั่งยืน ต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้ ผลลัพธ์ที่ต้องมีคุณภาพได้ตามมาตรฐาน มีต้นทุนที่เหมาะสม รู้ความต้องการของลูกค้า รวดเร็วในการผลิตสินค้า และบริการ สินค้าปลอดภัยในการใช้งาน สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรในองค์กร มีจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ รักษาสิ่งแวดล้อม วิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในทุกมิติ จัดซื้อจัดจ้างสีเขียว อบรมให้ความรู้ด้านต่าง ๆ และมีเทคโนโลยีทันสมัย รักษาระบบบริหารคุณภาพ (ISO 9001, TS 16949) และ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) ระบบอาชีวอนามัยและความปลอดภัย (OHSAS 18001) จะทำให้องค์กรมีการบริหารจัดการการผลิตที่ดี ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์หรือสินค้ามีคุณภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การทำงานมีความปลอดภัย เป็นองค์กรรับผิดชอบต่อสังคม

ตารางที่ 15 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืนของประเทศไทย

ผู้วิจัย	เรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย
สิริกาญจน์ มีสุขกุลพัฒน์ (2554)	ภาวะผู้นำชุมชนเข้มแข็งและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียว เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเชิงจริยธรรมของชุมชนเครือข่ายห้วยหินลาด
บุษรินทร์ มหาเจษฎา (2554)	ภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยเอกชนด้านทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการแบบเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างสังคมอุดมปัญญาที่ยั่งยืนของประเทศไทย
จิรวัตร โชคดีวัฒน์ (2554)	ภาวะผู้นำองค์กรเชิงสร้างสรรค์และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจยุคโลกร้อน เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรถยนต์ในจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย

ที่มา: สรุปและวิเคราะห์โดยผู้วิจัย (2555)

2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.3 นิยามศัพท์

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือมอบหมายให้เป็นหัวหน้าของกลุ่มในการที่จะริเริ่มหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ความสัมพันธ์หรืออิทธิพลที่มีอยู่เพื่อชักจูงหรือกำหนดพฤติกรรม ทัศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

ภาวะผู้นำเชิงเศรษฐกิจ-สังคม หมายถึง ความสามารถในการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือ และการสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ หรือ กฎเกณฑ์ และมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปฏิบัติงาน อันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย แจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ หมายถึง การพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดนโยบายไว้

ยุทธศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหาร ในการชี้ให้ประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ได้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ทั้งในการพัฒนา และการบริหารประเทศ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี

การพัฒนาสังคมแบบองค์รวม หมายถึง การทำให้กลุ่มชุมชนอยู่รวมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกัน เกิดความเจริญหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งความเจริญดังกล่าวจะต้องมิได้เกิดขึ้นกับเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่จะต้องเป็นไปอย่างพร้อมเพรียงกันในทุกภาคส่วนทั่วประเทศ

การพัฒนาสังคมแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน หมายถึง การทำให้กลุ่มชุมชนอยู่รวมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกัน เกิดความเจริญหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งความเจริญดังกล่าวจะต้องมิได้เกิดขึ้นกับเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่จะต้องเป็นไปอย่างพร้อมเพรียงกันในทุกภาคส่วนทั่วประเทศ รวมทั้ง

การพัฒนาดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน โดยที่ไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเองอีกด้วย

โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ หมายถึง โครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางดำเนินงาน โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ และทหาร เป็นผู้นำไปพิจารณาวางแผนและปฏิบัติ ซึ่งในส่วนที่กองทัพบก
รับผิดชอบนั้น มีโครงการพัฒนาตามพระราชดำริในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้นรวม
122 โครงการ